Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Forſøg

til

at antyde Videnſkabens Forhold til Livet i Almindelighed og Skolen i Særdeleshed.

Udgivet ſom Indbydelsesſkrift til den offentlige Examen ved Aarhuus Kathedralſkole i Septbr. 1840

af

J. Rogind,
Adjunkt ved Skolen.

Første Afdeling.

Trykt i Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

Fortale.

Dette lille Skrifts Titel er valgt med megen Omhyggelighed, for at Ingen skal forledes til at søge Mere deri, end Forfatteren har kunnet eller villet meddele. Den Opgave, han havde stillet sig, var at vise, at der i Menneskelivet er en Stræben henad mod Videnskaben, og at Skolen, der skal bidrage til at danne de Mænd, gjennem hvilke Videnskaben skal indvirke paa hele Folket, maa optage den videnskabelige Stræben i sig i samme Styrke, som Tidens aandelige Udvikling har bragt den til.

Afhandlingen deler sig derfor i 2 Hoveddele, hvoraf den ene betragter Videnskabens Forhold til Menneskelivet i Almindelighed, den anden derimod søger at paavise, hvilke Fordringer en ægte videnskabelig Undervisning gjør til Skolen. Alt dette skulde nu ikke udførlig udvikles, men blot antydes.

Med Hensyn til min Behandling af dette Emne har jeg kun at sige, at jeg har gjort mig Umag for at tilfredsstille de Fordringer, som jeg selv har gjort

til Indbydelsesskrifter: at forene Videnskabelighed og Fatteligheb; men vel foler, at jeg kun i en meget ufuldkommen Grad har naaet mit Diemeed. Ligesom jeg nu desværre maa indromme, at denne Ufuldkommenhed har sin fornemste Grund deri, at det videnskabelige Liv hos mig kun er i en svag Begyndelse, saa maa jeg dog ogsaa gjore opmærksom paa, at de Omstændigheder, under hvilke Skriftet er udarbeidet, ikke have været de gunstigste. Jeg vil ikke trætte Læseren med at opregne Alt, hvad der har været mig til Hinder, men blot fortælle ham, at det kun er kort Tid siden, jeg begyndte paa, i Sammenhæng at nedskrive det, jeg her byder frem, og at Afhandlingen derfor ikke har faaet Tid til at blive saa gammel hos mig, at jeg selv rigtig har kunnet bedomme den. Af samme Grund maa dens Mangler i stilistisk Henseende for en Deel forklares. Jeg udsender den nu til velvillige Læsere i det Haab, og med det Onske, at den maa bidrage til at skaffe Videnskabens og den videnskabelige Underviisnings Betydning Anerkjendelse i en videre Kreds.

Forfatteren.

Videnskaben og Livet.

1. Indledende Bemærkninger.

Endskjøndt Alle ere enige i at Skolens Øiemed er at meddele videnskabelig Dannelse, saa maa man dog ikke deraf lade sig forlede til at troe, at Alle virkelig dermed ville sige det Samme; heller ikke maa man troe, at Alle ere sig klart bevidste, hvad de mene dermed; thi tværtimod gaaer det her som saa ofte, at Ord, alene af den Grund, at de findes i Modersmaalet, antages for bekjendte, uden at den dybe og høie Betydning, det fyldige Indhold, som Sproget har nedlagt i dem, paa nogen Maade anes. Uagtet derfor Sammensætningen „videnskabelig Dannelse" udtrykkelig tyder hen paa en Forandring i Subjektet, der er bevirket ved Videnskaben, saa er det dog endnu altfor almindeligt, at betragte Videnskaben og Menneskelivet som to Ting, der ikke have Synderligt med hinanden at gjøre. Thi vel indrømmes, at Videnskaberne kunne bidrage til at gjøre Livet mere behageligt, saaledes at den videnskabelig Dannede, med Hensyn til den selskabelige Omgang, har Meget forud for den Udannede, derved at han kan tale om mange forskjellige Ting og stile sine Ord i Skrift og Tale bedre end denne; vel tilstaaes det, at Videnskabernes

Nytte paa mangfoldige Maader aabenbarer sig i det daglige Liv, i det de store Opfindelser og Opdagelser, der have gavnet den hele Menneskeslægt, ikke vilde være komne i Stand, hvis der ikke havde været Videnskabsmænd til; — men med denne Behagelighed, denne Nytte er ogsaa det Hele, som man troer at kunne indrømme Videnskaben, sagt, og Mange vilde vel troe, derved at have stillet den meget høit. Men naar den anprises blot som Middel til at opnaae noget Andet, som man kalder behageligt og Nyttigt, er den kun stillet paa en meget underordnet Plads; thi det Behagelige og Nyttige maa da være noget Fortrinligere end Videnskaben, eftersom dog vel Ingen vil sætte Midlerne, der anvendes i et Øiemeds Tjeneste, over selve Øiemedet.

Den samme Miskjendelse af den videnskabelige Dannelses Natur, som lægger sig for Dagen deri, at man søger dens Øiemed uden for den selv, kommer naturligviis ogsaa frem, naar Talen er om den Aandsvirksomhed, hvorved den erhverves. Hukommelsen spiller her en væsentlig Rolle, dog indrømmes ogsaa Forstanden en Plads; thi forskjellige Gjenstande skulle sammenlignes med hverandre, Gjenstandenes forskjellige Kjendemærker skulle opfattes; og naar nu alt dette bevares i Hukommelsen, saa er det gjort, som kan gjøres. Paa denne Maade, mener man, samles en Skat af Kundskaber, som altid kunne komme til Nytte i Livet, i det man snart kan tage en, snart en anden af dem frem, eftersom Leiligheden til Anvendelse tilbyder sig.

Dersom Videnskaben ikke havde andet Formaal, end at være en Tjenerinde for det daglige Livs Fornødenheder, dersom den ikke kom i Stand paa anden Maade, end ved en dagligdags Betragtning af Gjenstandene: saa var der ingen Grund til længe at opholde sig ved den; det Hule og Tomme i den vilde snart lade sig tilsyne, og Videnskabsmanden ikke være forskjellig fra enhver anden Arbeider,

der dog ogsaa maa have Tankerne henvendt paa sit Arbeide. Men til al Lykke er det heller ikke saa, og selv den daglige Erfaring gjendriver denne Betragtningsmaade; thi om endog En sætter Videnskaben nok saa lavt, om han end tænker sig den nok saa aandløs, saa bøier han sig dog uvilkaarlig for den aandelige Kraft, hvor den møder ham; hans Følelse lader ham finde noget langt Høiere i den Besindighed og Fordomsfrihed, som er Kjendetegnet paa ægte videnskabelig Dannelse, end hans Forstand vil indrømme.

Vi kunne kortelig angive Videnskabens egentlige Frugt derved, at den leder til klar Selvbevidsthed.

Om dette Resultat end kunde synes fattigt, saa indeholder det dog en uendelig Rigdom i sig; thi endskjøndt vi i det daglige Liv gjøre Forskjel paa ubevidste og bevidste Tilstande, og endskjøndt de sidste, efter den almindelige Talebrug, ere de hyppigste, saa er det dog langtfra, at der selv i dem er udbredt en saadan Klarhed over Menneskets Liv, at han fuldstændig veed hvad han er og hvad han vil; i det mindste er det ikke let at opdage nogen anden Kilde til den Uro og Vaklen, den forfængelige Stræben, den Selvforgudelse og Selvfornedrelse, og overhovedet den Usikkerhed og Afhængighed af ydre Indvirkninger, der saa ofte viser sig, end Mangel paa klar Erkjendelse af sig selv. Det kan ikke benægtes, at det er disse Onder hvoraf Menneskelivet lider, og at det er dem, der saa hyppig fremkalde Ønsket om, at erholde den gyldne Barndomsalder tilbage, da Sligt var ubekjendt. Ligesaalidet kan det skjules, at det just er den piinlige Følelse af denne indre Uklarhed, der bringer de fleste Mennesker til at stræbe efter at forglemme sig selv: Nogle ved lave sandselige Nydelser, der ikke lade andre Livsyttringer træde frem, end de blot dyriske, og i bedre Øieblikke Væmmelse og Selvforagt; Andre ved at drukne sig i det daglige Livs Sysler, ved at overtale sig til at troe, at der ved den punktlige Udførelse af dem til-

ſtrækkelig er ſørget for Alt, og ved at forjage den Tomhed, der desuagtet ofte indfinder ſig, ved Adſpredelſer.

Denne Anſtrængelſe for at holde Opmærkſomhed borte fra ſig ſelv, denne Stræben efter at ſtemple de Længſler og den Følelſe af Utilfredshed, der, uagtet Alt det der gjøres for at holde dem borte, dog beſtandig paatrænge ſig, enten ſom luftige Drømmerier, der ikke ere noget fornuftigt Menneſke værdige, eller ſom bevirkede blot af tilfældige ydre Omſtændigheder, — viſe uden Tvivl hen til, at Menneſkets Ulykke beſtaaer deri, at han er ſig ſelv en Gaade. En indre Magt drager ham hen til det, der kan løſe denne Gaade; han har en dunkel Erkjendelſe af, at den eneſte Vei til Frelſe er, at hans Væſen træder ud af det Mørke, hvori det er indhyllet for ham; men tillige er der en Frygt for, at der ſkal komme Noget for Lyſet, ſom ikke godt kan taale Lyſet; der er en Angſtelſe for, at hans Liv ſkal viſe ſig ſom uſandt. Hvis han nu beſlutter ſig til at trænge ind i ſig ſelv, ſaa er han paa den rette Vei til at komme ind i en Skjærsild, der fortærer det Syndige i ham og bringer ham til indre Ro; faaer derimod Frygten Overhaand, ſaa gaaer han lige den modſatte Vei, og nærmer ſig til den foragteligſte og væmmeligſte Tilſtand: Dorſkhed og Sløvhed, hvor der vel ogſaa er en Ro, men kun en ſaadan, ſom kommer frem, naar Livet er borte. Hvor nu Selvbetragtningen faaer frit Raaderum, hvor der ikke paalægges den nogen unaturlig Lænke, der kommer en Betragtningsmaade af Livet frem, ſom i ſin Oprindelſe fremtræder ſom religiøs Følelſe, men dernæſt, efterſom Tænkningen arbeider ſig ind i den og udvikler dens Indhold, bliver til videnſkabelig Erkjendelſe.

Derſom det nu, hvad jeg i det Følgende ſkal ſtræbe at tydeliggjøre, alene er denne Erkjendelſe, der kan fremvirke den indre Ro, den virkelige Frihed, det kraftige aandelige Liv, der ikke vil agte Andet, eller bøie ſig for Andet

end Sandheden, saa maa det være et stort og vigtigt Hverv, at virke for dens Udbredelse, og jo mere vigtigt det er, desto større Forpligtelse maa den, hvem det paaligger, have til at underordne alle andre Hensyn Sandheden, eller rettere: at komme til en saadan Erkjendelse af denne, at alle andre Hensyn, forsaavidt de ere den til Hinder, af sig selv falde bort; og dersom Hindringerne tillige ligge udenfor ham selv, da ufortrøden at arbeide paa at bortskaffe dem, det være sig ved Skrift, Tale eller Handling, hvis ikke den feige Eftergivenhed skal gaae over til en Slovhed, der lader sig nøie med at virke som en Maskine, uden Aand, Klarhed og Liv.

Af det Værd, som tillægges Videnskaben, er nu Skolens Vigtighed, som videnskabelig Dannelsesanstalt, afhængig. Den skal forberede til et selvstændigt videnskabeligt Studium, og jo bedre den gjør det, desto bedre har den opfyldt sin Pligt. Af det indre lige Forhold, hvori den staaer til Videnskaben, følger det derfor, at den maa deeltage i dennes Fremskridt, og ikke bestandig kan blive staaende paa samme Trin. Thi efter den Udvidelse, som foregaaer med Videnskaben, udvides ogsaa Fordringerne til videnskabelig Dannelse, og den, der derfor vil undersøge, hvorvidt Skolen for Tiden er det, som den bør være, maa uden Tvivl see hen til, om den afgiver en passende Forberedelsesanstalt for dem, som engang skulle optage Tidsalderens videnskabelige Bevidsthed i sig og udvikle den videre. — Nærværende Afhandling vil derfor forsøge paa, i Korthed at skildre, hvad vor Tid forstaaer ved Videnskabelighed, for derigjennem at komme til Erkjendelse af den Karakteer, som Skolen maa have, hvis den skal svare til Tidens Fordringer. Da det imidlertid, for at forstaae, hvad videnskabelig Erkjendelse er, er nødvendigt, at det sees, hvorledes den kommer

frem, hvorledes den efterhaanden vinder større Klarhed, og efterhaanden mere og mere udbreder sin Indflydelse over Livet: saa er derved Anordningen bestemt paa en saadan Maade, at Vilkaarligheden ikke faaer synderligt Spillerum.

2. Den videnskabelige Erkjendelse forelobig betragtet i Forhold til de andre Arter af Erkjendelse.

Det første Blik, vi kaste paa en Gjenstand, lader os see den som Noget, der bestaaer uden for os. Dersom vi nu fastholdt den som den frembyder sig for os, skulde man troe, at der ikke var Mere at gjøre; thi vi havde da taget Gjenstanden for hvad den selv giver sig ud for at være, uden at lægge Noget af vor egen Tænkning ind i den.

Men en saadan Erkjendelse var i Virkeligheden aldeles ingen; thi der var ingen Forbindelse mellem Sjælen og Gjenstanden, og man fastholdt den blot paa samme Maade som Ord af et Sprog, hvis Betydning man ikke vidste. Det var blot Gjenstandens Ydre, hvorved man havde dvælet, og selv dette kunde ikke engang fastholdes og udtales med den Bestemthed, at Billedet, vi havde, kun passede paa denne ene Gjenstand og ikke paa nogen anden. Saasnart nu dette bliver klart, skrider man ganske naturlig til en nøiere Betragtning. Alle de enkelte Kjendemærker opsøges, den sammenlignes med andre Gjenstande, for at see hvori den ligner dem og hvori den er forskjellig fra dem. En saadan Formbeskrivelse, der, saavidt muligt, var fuldstændig, vilde nu kunne tjene til at angive, hvilken Gjenstand man meente, og Gjenstanden selv vilde, ved denne nøiagtigere Betragtning, indprænge sig med stærkere Træk i Hukommelsen og Indbildningen. Det Fortrin, som denne Betragtningsmaade havde fremfor den første, bestod deri, at der, fra Betragterens Side, fandt en Forstandsvirksomhed

Sted, hvorved forskjellige Bestemmelser tillagdes den samme Gjenstand, og denne ligesom gjordes til Middelpunkt for dem. Men dermed er Gjenstanden selv endnu ikke erkjendt, men kun dens ydre Form. Dette Ydre er bestandige Forandringer underkastet, saaledes at den samme Gjenstand, i to paa hinanden følgende Øieblikke, ikke er sig selv aldeles lig. Dette Foranderlige og Afvexlende kan ikke være Sandheden selv; thi Sandheden kan ikke saaledes være forskjellig til de forskjellige Tider; tværtimod maa der være noget Andet, hvori disse Forandringer have deres Grund og hvoraf de fremvirkes. Dette Virksomme i Tingene, dette indre Liv, som paa saa forskjellige Maader aabenbarer sig i den ydre Form, er det Videnskaben vil erkjende; den vil see, hvorledes det træder frem, snart meer, snart mindre klart, og hvorledes denne indenfra kommende Kraft danner det Legeme, som vi fornemme med vore Sandser. Først ved en saadan Fordybelse i Gjenstanden, at den sees lige fra sin Oprindelse og forfølges gjennem alle sine Udviklingstrin, begribes den fuldstændig. Bestandig paatrænger sig nemlig det Spørgsmaal: „Hvorfor er dog dette saaledes og ikke anderledes?“ Der spørges om noget Fornuftigt, som man er overbeviist om maa være tilstede i Tingen, og som det er nødvendigt at udfinde for at begribe den; men i det nu ethvert Udviklingstrin viser tilbage til et foregaaende, hvortil det støtter sig, stræber Erkjendelsen at naae hen til Begyndelsen.

Denne Stræben efter at finde det Fornuftige eller Sande i Alt, udgaaer fra en Trang hos Mennesket til at erkjende det Fornuftige hos sig selv; thi for at begribe sig selv, for at kunne forfølge hele sin Udvikling, maa han see alt det, hvoraf den er betinget; og da han nu ikke selv alene har gjort sig til den han er, men er afhængig, ikke blot af Naturen, men ogsaa af hele Nutiden og Fortiden: saa kan han kun gjennem Erkjendelsen af hele Naturen og Menneskelivet komme til fuldstændig Erkjendelse af sig selv.

3. Naturliv og Menneskeliv. Afhængighed og Frihed.

Sandheden fremtræder aldrig for sig alene, saaledes at man kan vise hen til den paa samme Maade, som man peger paa en eller anden Gjenstand; men den er tilstede i Alt, hvad der er til, og udgjør dettes virkelige Grund, dets Væsen eller Natur. Men eftersom Sandheden ikke er noget Dødt, stræber den at udvikle sig og lægge sig for Dagen, og danner under denne Udvikling det, hvorigjennem den aabenbarer sig: dens Legeme eller Form.

Sandhedens Aabenbaring er den hele Verden, og dens Tilstedeværen i Alt er det, der sammenknytter alle de enkelte Ting til et Hele; hvilket vi ogsaa mene, naar vi sige, at Gud har skabt Verden. Men skjøndt Sandheden er tilstede overalt, saa er den dog ikke overalt tilstede paa samme Maade; men meer eller mindre udviklet o: meer eller mindre sig selv bevidst.

I Naturen foregaaer Alt efter bestemte Love; visse Kræfter vise sig der virksomme, og deres Virken er det, der frembringer Naturlegemerne og forandrer deres Form. Disse Love og Kræfter ere det Fornuftige i Naturen; men Naturen selv veed ikke noget af dem, den kjender ikke sit eget Væsen, fordi den ikke ved Tænkningen kan bringe sig det til Bevidsthed. Derfor er det ogsaa at vi, for at udtrykke Menneskets eiendommelige Fortrin, sige, at han er et tænkende Væsen o: at det Fornuftige ikke blot er tilstede i ham, men at han ogsaa veed det som Sit. Eller, for at sige det Samme med andre Ord: Gud aabenbarer sig i Naturen og Mennesket; men for Naturen er han ikke aabenbar; Mennesket derimod seer ham i sig selv og i Naturen. Jo mere nu Skabningen erkjender det Fornuftige som sin egen Villie, desto mere fri er den; jo mere den maa rette sig efter en Villie, som den ikke erkjender for sin

egen, desto større er Ufriheden; Naturen er derfor ufri; Mennesket derimod frit.

Fra den meest bundne og ufri Tilstand fører nu en Række af Udviklingstrin til den virkelige Frihed, saaledes at det ene støtter sig paa og forudsætter det andet. I denne Række indtager Mennesket det høieste Trin, vi kjende, og det kan altsaa allerede heraf indsees, hvorledes Erkjendelsen af Naturen, gjennem dens hele Udviklingsgang, er nødvendig, for at begribe Mennesket til det Øieblik, hans Tænkning træder frem og hans frie Virksomhed tager sin Begyndelse. Men selv i denne Periode er han paa mangfoldige Maader afhængig af Naturen, og betinget af den, med Hensyn til sin hele Virken; denne Afhængighed maa nødvendig føles som noget Trykkende, og derfor gaaer den bevidste Stræben ud paa, at befri sig derfra, ved at forvandle det, der blot er Natur, til Frihed, ved at gjennemtrænge det med Tænkningen. Naar vi derfor sige: Mennesket er frit, saa maa dette naturligviis ikke forstaaes saaledes, at Uafhængigheden af Naturen er fuldstændig tilstede, men kun at Muligheden dertil er der, og at denne Mulighed hos Nogle i høiere, hos Andre i ringere Grad, er bleven til Virkelighed; Spiren til Frihed er tilstede, hos Nogle meer, hos Andre mindre udviklet. Den vil arbeide sig frem til Herredømme over Naturlivet, og Skuepladsen for denne Kamp er Menneskelivet, saavel den Enkeltes, som den hele Menneskeslægts.

4. Frihedens Udviklingsgang i det enkelte Menneske og den hele Menneskeslægt.

Hos Mennesket støde vi først paa Barndomsalderen, hvor Aanden er indsluttet i sig selv, ligesom Planten i Frøkornet; hvor Selvbetragtning og Selvbedømmelse endnu

slumre; hvor en umiddelbar Følelse leder ham, uden at han kan gjøre sig Rede for Grunden; hvor Øieblikket nydes uden Sorg for Fremtiden, og hele Sjælen overgiver sig til det Nærværende.

Der er en indre Ro tilstede, en Uskyldighedstilstand, hvor Begrebet Tilregnelse ikke finder nogen synderlig Anvendelse. Alt er der Natur; men just derfor er det en ufri Tilstand; thi Afhængigheden af Andres Villie, Afhængigheden af ydre Indtryk er her større, end i nogen anden Livsperiode.

Efterhaanden som nu Livet gaaer frem, efterhaanden som Betydningen af de Paavirkninger, der møde udenfra, bliver mere klar, vender Blikket sig mere og mere indad, og der opstaaer nu en Adskillelse i Sjælen, idet Sandselighedens, eller Afhængigheden af Naturen, staaer paa den ene Side, og de Fordringer, som Mennesket gjør til sig selv, paa den anden. Han føler, at han ikke er, hvad han burde være. Men hvad han bør være, er ham i Begyndelsen aldeles uklart; han føler det Piinlige i denne indre Strid, og længes efter at komme til Enighed med sig selv, ved at finde Det, hvortil han trænger.

I sig selv falder han ikke paa at søge det, men henvender Opmærksomheden paa Gjenstandene udenfor sig, og Besiddelsen af dette eller hiint ydre Gode forekommer ham at være det, der skulde hjælpe ham. Men naar nu Besiddelsen deraf ikke yder den Tilfredsstillelse, der ventedes, bliver det ham mere og mere klart, at han har slaaet sin Lid til noget Forgængeligt, og at Længselen egentlig gaaer ud paa noget Høiere; og i samme Grad, som nu det Timeliges Intethed træder frem, i samme Grad fordømmer han sin egen Vedhængen derved, og det Uværdige, Syndige og Umoralske i Sjælen kommer til Bevidsthed. Det sees nu, at det er det Modsatte, hvorefter der skal stræbes, og at Aanden maa befries fra den Lænke, hvori den er bunden.

Tænkningen stiger derfor ned i Sjælens Dyb, ransager den, for at opløse det Gaadefulde i den, bringe dens Indhold til klar Bevidsthed, og see hvad den er og hvortil den trænger. Men Betragtningen strækker sig videre; thi Mennesket seer ikke blot til sig selv alene, men skuer ogsaa udenfor sig, og jo Mere han har opdaget hos sig selv, desto mere aabne ogsaa hans Omgivelser deres Indre for ham, desto mere gjenfinder han udenfor sig de samme Livstilstande, som han har seet hos sig selv, og bliver sig derved deres Indhold klarere bevidst.

Under hele denne Virksomhed foregaaer der nu en Forandring med Mennesket, som bestaaer deri, at Erkjendelsen af Sandheden meer og meer gjør sig gjældende i hans hele Liv. Thi jo mere Sandheden erkjendes, desto mere maa den indvirke paa den hele Maade at være og handle paa; og jo mere sandt Livet bliver, desto større Styrke og Reenhed faaer Erkjendelsen, saaledes at der, efter at Adskillelsen i Sjælen har naaet det høieste Punkt, igjen finder en Tilnærmelse Sted, derved at Erkjendelsen af Sandheden gaaer over til at blive et Liv i Sandheden. Derhen stræber Menneskelivet, og først naar det er naaet, kommer Freden igjen fuldstændig tilbage i ham, og den forstyrrede Ro gjenoprettes i en forherliget Skikkelse. Erkjendelse og Villie staae da ikke længer i Strid med hinanden, men ere Eet, og der er ingen Frygt, ingen Afhængighed, men en frivillig og bevidst Overeensstemmelse med det Fornuftige og Guddommelige; thi Gud, som før stod fjernt, er nu nær, eftersom Mennesket veed sig som den, der lever, røres og er i ham.

Deri bestaaer altsaa den virkelige Frihed, at Forholdet til Sandheden ikke er nogen ubevidst Afhængighed af den, men en indre Overeensstemmelse med den, bevirket derved, at Erkjendelsen af den har gjennemtrængt Livet og er blevet Eet med det.

Det Standpunkt i aandelig Udvikling, hvorpaa enhver given Tid staaer, er ikke denne Tids Værk alene, men tildeels en Arv fra Fortiden; ligeledes er enhver Enkelts Udvikling tildeels betinget af den Tid, hvori han lever. Den der derfor vil forstaae sin Tid og sig selv, maa nødvendig vide, hvorledes den nærværende Tid har udviklet sig af Fortiden.

Paa samme Maade som det enkelte Menneske, udvikler ogsaa den hele Menneskeslægt sig. Alle Tidsaldere hænge sammen med hverandre, og enhver Tid kan kun forstaaes af alle de foregaaende.

Menneskeslægtens første Oprindelse er indhyllet i Dunkelhed, men de første Ord, den udsender til os, er Fortællingen om en gylden Tidsalder, hvor ingen Synd og Ulykke var tilstede, men lutter Salighed og Glæde. Dog langt tilbage i Tiden ligger den, og Ingen af dem, der vide at fortælle om den, kjende den af egen Erfaring; tværtimod beskrive de deres egen Tidsalder som fordærvet; og med Syndefaldet tager den egentlige Historie sin Begyndelse.

Gjennem Kamp og Møie søger Menneskeslægten at udvikle sin hele aandelige Kraft i Tale og Handling, for derigjennem at see sig selv. Den ene Tidsalder er den andens Lærer, og hvad den ene Tidsalder med Møie tilkæmper sig, og hvad der dengang hørte stor aandelig Kraft til at fatte, kunne selv mindre Begavede i en følgende Tid med Lethed sætte sig ind i; og dette Udbytte bliver da igjen Spiren til en ny Udvikling.

Men denne Fremskriden til en klarere Erkjendelse er ikke altid rolig og stadig; undertiden skeer det, at en fordærvelig Retning kommer tilsyne og gjør sig gjældende, saalænge til Fordærvelsen naaer en saadan Høide, at den ikke længer kan taales, men frembringer en kraftig Modvirkning, der danner en ny Tid, i det den renser den gamle. Undertiden skeer det, at det kraftige Liv, som er

udgaaet fra Menneskeslægtens store og herlige Aander, griber en heel Tid; men at der derpaa kommer en Slægt, der troer sig fritaget for at arbeide videre frem, beroliger sig ved den Tanke, at det, den trænger til, allerede er fundet, taber sig i et tankeløst Afguderi med Fortidens Værk, og saaledes nedsynker i en Stagnationstilstand, hvorfra alt Liv og Friskhed er bortvegen, og blot det døde Bogstav fra en forsvunden Tid ængstelig fastholdes.

Men naar nu denne aandelige Død ret er bleven tilsyne, følger i Almindelighed et uregelmæssigt og forvirret Liv: der opstaaer en Kamp paa Liv og Død mellem de forskjellige Anskuelser, idet den individuelle Overbeviisning vil gjøre sin Ret gjældende og afryste enhver Tvang, indtil endelig denne Gjæringstilstand afløses af en roligere Tid, hvori een Hovedretning kommer frem som Resultat af den foregaaende Bevægelse. Paa denne Maade arbeider Menneskeslægten sig frem til klar Bevidsthed og Frihed, og kommer først til Ro, naar den fuldstændig har grebet det Rette; den naaer da igjen sin gyldne Alder; men som et Værk af den frie Selvvirksomhed og ikke af Naturen. Thi skjøndt den rolige, jævnt fremadskridende Udvikling, den sløve Stillestaaen, den forvirrede Gjæringstilstand og den virkelige Begeistring for Sandhed og Ret gjentage sig i Tidernes Løb: saa skeer det dog aldrig, at Menneskeslægten vender tilbage til det samme Punkt, hvorpaa den forhen har staaet, og enhver Slægt, der har taget Deel i den tidligere Livsudvikling, fremgaaer derfor, udrustet med en rigere Erfaring end nogen af dens Forgængere.

Det behøver vel ikke at tilføies, at der her er Tale om den hele Udvikling, og at det derfor ligger i Sagens Natur, at Alt hvad er indtraadt i denne Udvikling og har indvirket paa den, ligeledes maa erkjendes. Den christelige Religion er derfor langtfra udelukket fra at tilegnes paa samme Maade, eftersom den selv udtaler det som sin Hen-

sigt, at erkjendes af Menneskene, og mægtig har bidraget til, at fremme den sande Frihed, saavel i Menneskelivet, som i Videnskaben, og aldrig har staaet i større Anseelse, end just i Videnskabens kraftigste Perioder. Den kan derfor aldrig være utilfreds med, at Erkjendelsen fordyber sig i den og stræber at udgrunde dens Dybheder.

Det maa ikke overses, at den videnskabelige Erkjendelse har sit Udspring af den religiøse Bevidsthed, og at den, i sin hele Fremgang, gaaer ud paa, at bringe Guds Aabenbaring i Skabningen, der i Religionen umiddelbart føles, til bestemt Viden.

Ligesom Religionens Indvirkning paa Videnskaben ikke maa overses, saa maa man heller ikke glemme den Indflydelse, som Videnskaben har paa den religiøse Følelse, derved at den befrier den fra den Uklarhed og Sandselighed, hvori den ellers let staaer Fare for at nedsænkes. Religion og Videnskab staae saaledes allerede nu i nøie Forbindelse med hinanden, og ville i deres Fuldendelse gaae op i den høiere Eenhed, som i det Foregaaende er angivet som Maalet for den menneskelige Stræben: det bevidste Liv i Sandheden, eller i Gud.

5. Videnskabens Forhold til Folkelivet.

Den nøie Forbindelse, hvori Videnskaben og Livet staae med hinanden, er det, som sætter Videnskabens Indvirkning paa Folkelivet udenfor al Tvivl. Thi endskjøndt det langtfra er Enhvers Sag, at befatte sig med et videnskabeligt Studium, er han dog ikke derfor uberørt af det. Tværtimod maa Videnskaben indvirke paa hele Folket, i samme Grad som dets Lærere og de øvrige videnskabelig Dannede, med hvem Folket kommer i Berøring, ere gjennemtrængte af den rette Aand. Endskjøndt nu Erfaringen

viser, at det staaer sig bedst med Folkeoplysningen i de Lande, hvor den videnskabelige Erkjendelse bedst trives, saa er den egentlige Videnskab dog endnu langt fra at være populær.

Men der synes ikke at være nogen Nødvendighed for, at dette bestandig skal blive saaledes, men at tværtimod den Kløft, som nu adskiller Videnskabelighed og Folkeliv, efterhaanden maa udfyldes, eftersom Videnskaben selv vinder i Klarhed, og Folkets Modtagelighed for den, ved den stigende Oplysning, bliver større.

Det er ikke længe siden, det blev almindeligt, at affatte videnskabelige Arbeider i Modersmaalet; forhen benyttede man et fremmed dødt Sprog, nemlig det latinske, og Videnskaben kunde da naturligviis ikke virke synderlig paa Folket, eller Modersmaalet. Det var derfor nødvendigt, at de levende Sprog, da man langt om længe tog dem til Naade, manglede den Bestemthed og Rigdom paa Ord, som behøvedes, for at udtrykke den Rigdom af Begreber, som Videnskaben havde bragt tilveie. Sproget maatte derfor gjøres skikket dertil, og det skete ikke blot ved at danne nye Ord, men ogsaa ved at give dem, der allerede vare tilstede, en bestemtere og høiere Betydning, end de havde i den daglige Tale. Men i at gjøre dette, gik man langtfra vilkaarlig tilværks; tværtimod fordybede Videnskabsmanden sig i Sproget, og søgte at udfinde den fornuftige Tanke, som mere eller mindre bevidst var udtrykt deri, og uddannede saaledes Sproget, idet han lod dets dybe Indhold træde klarere frem. Sproget er Tankens Legeme, og jo mere udviklet Tænkningen er hos et Folk, desto mere uddannet er Sproget, det vil sige: desto klarere skinner Tanken igjennem det.

Den hele aandelige Udvikling afpræger sig deri, og det er derfor naturligt, at den, der har et rigt udviklet Sprog for sig som sit Modersmaal, derigjennem næsten uformær-

ket bliver deelagtig i den Aandsudvikling, der deri er nedlagt. Tænkningen virker saaledes ind paa Sproget, og Sproget igjen paa Tænkningen; begge fuldendes med hinanden.

Det vil saaledes indsees, hvorledes Tankeudviklingen gjennem Sproget efterhaanden maa gaae over i den almindelige Folkebevidsthed, og bringe denne i Overeensstemmelse med den videnskabelige. Det naturlige Mellemled mellem Videnskabsmanden og Folket er nu nærmest Folkets Lærere; men ogsaa paa andre Maader, f. Ex. ved hensigtsmæssig Folkelæsning, kan Tilnærmelsen efterhaanden gaae for sig. Videnskab og Folkeliv betinge saaledes hinanden.

6. Den ene Videnskab og de mange Videnskaber.

Der er i det Foregaaende blot talt om „Videnskaben" i Betydningen af den sammenhængende Erkjendelse af hele Naturens og Aandens Rige, hvorigjennem Menneskeaanden vil komme til klar Bevidsthed om sig selv, for at vinde virkelig Frihed. Men dette Videnskabens uendelige Omfang er Aarsag til, at den deler sig, og af denne Deling fremgaae da de enkelte Videnskaber. Deres Antal er ubestemt, og har været meget forskjelligt til de forskjellige Tider, og ligeledes gaaer det med deres Begrændsning, idet nogle ligesom flyde over i hverandre, uden skarp Adskillelse; andre derimod staae mere isolerede. Forskjellen imellem dem begrundes nærmest ved deres Indhold, i det den ene vil trænge ind i Hiint, den anden i Dette; men, idet de alle gaae ud paa at finde Sandheden, ere de nøie forenede med hverandre, og den ene Videnskabs Fremskriden kan derfor ikke være uden Indflydelse paa de andres. Fra forskjellige Udgangspunkter stræbe de, ad forskjellige Veie, efter at have undersøgt Alt hvad der møder dem paa Veien, hen til at

samles med hverandre, efter fuldendt Vandring, i et fælles Midpunkt.

Det er Tidens Trang, at naae hen til en saadan videnskabelig Erkjendelse, der kan samle det Adsplittede til et Hele, og det er dens Overbeviisning, at det, efter at Guds Aabenbaring i Verden, gjennem Digtkunst og Religion har udtalt sig paa en langt mere dyb og fyldig Maade, end gjennem den egentlige Videnskab, det nu tilkommer denne, klart at udtale hvad der i hine mere dunkelt har været tilstede, og saaledes arbeide sig ind i en Form, der forener Fylde med Klarhed.

Begyndelsen til et saadant videnskabeligt Liv er allerede skeet, især gjennem det nærværende Aarhundredes store Mænd, og det er ingen Tvivl underkastet, at Videnskaben i vore Dage har en langt høiere Betydning end før, just fordi dens nødvendige Sammenhæng med Menneskelivet klarere erkjendes.

Videnskaben og Skolen.

A. Skolen betragtet for sig selv alene.

1. Underviisningen.

Af den Maade, hvorpaa Noget foredrages, afhænger det Indtryk, som modtages af den, til hvem Foredraget rettes. Den, som nu vil frembringe en bestemt Virkning ved sin Tale paa en bestemt Person, maa ikke blot have sine Ord i sin Magt, for at kunne udtrykke det, han vil; men ogsaa kjende den, til hvem han taler, for at vide, paa hvad Maade, han har at tale, for at forstaaes, som han vil. Dersom han derfor vilde tydeliggjøre det Samme for To, der vare meget forskjellige, med Hensyn til Karakteer og Dannelse, vilde det være urigtigt, at bruge den samme Udtryksmaade til dem Begge.

Alle Mennesker have en naturlig Drift til at spørge om Grunden til det, der møder dem, og jo mere denne kan gjøres begribelig for dem, desto snarere lade de sig overbevise, og det er vistnok aldrig Tilfældet, at en Tale, der er indrettet paa denne Maade, undlader at gjøre Virkning. Den daglige Erfaring viser ogsaa hyppig nok, at den, der vil forsvare sig mod en Beskyldning, eller retfærdiggjøre sin Opførsel, begynder med at angive, hvordan Sagens Stilling var, da han indtraadte som Handlende, hvorledes denne eller hiin Beslutning var en nødvendig Følge deraf, og hvorledes det Hele efterhaanden kom i Stand, betinget af den Livsvirksomhed, der foregik i ham selv, i Forening med Omstændighedernes Indflydelse. Hensigten med en saadan Tale er nu, at gjøre det indlysende, hvorledes den hele Handlemaade nødvendigviis maatte faae dette bestemte Udseende.

Dersom nu den, der udkastede en saadan levende Skildring, pludselig brød af, uden at meddele Slutningen, vilde der hos den Tilhører, som havde hørt til med Deeltagelse, paatrænge sig en Længsel efter at faae Fortsættelsen at vide, og han vilde ikke være tilfreds, før han enten havde faaet den Anden til at meddele Slutningen, eller, ved egen Eftertanke, var kommen til den Overbeviisning, at der ikke kunde være Tale om mere, end eet bestemt Resultat.

Anvende vi dette paa Lærerens Underviisning, vil det blive indlysende, at han nødvendig maa forene et videnskabeligt Studium af sine Underviisningsfag med et videnskabeligt Kjendskab til sine Disciple.

Den Modtagelighed for Sandheden, som Alle have, naar den meddeles dem paa den Maade, som svarer til deres aandelige Udvikling, saaledes, at de klart see, hvorledes det Ene føder det Andet af sig, gjør det nu nødvendigt, at Læreren selv er saaledes inde i sin Videnskab, at han kan angive i det mindste Hovedmomenterne i denne Udviklingsgang, og meddele dem paa en livlig og anskuelig Maade. Men for at det skal komme frem med Liv, maa det være i ham med Liv; han maa have gjort det saaledes til sin Eiendom, at han kan fremstille det under de forskjelligste Former.

Dette vil blive klarere, naar vi see hen til de 2 Hoveddele, hvoraf Lærerens Underviisning bestaaer: Gjennemgang og Examination, hvortil endnu undertiden kommer skriftlige Prøver.

Ligesom vi i det Foregaaende have adskilt tre Maader, hvorpaa Noget kan erkjendes, saaledes er der ogsaa tre Hovedarter af Foredrag.

Den første indskrænker sig til at meddele en Mængde Kjendsgjerninger, der ikke stilles i nogen indre Forbindelse med hverandre. En saadan Meddelelse er naturligviis aldeles uden Liv; thi det er blot

de døde Resultater af en tidligere Livsudvikling, der fortælles, og ikke denne Livsudvikling selv, uden hvilken de umulig kunne forstaaes; det er en uhyggelig, forvirret Opregning af Fakta, hvortil der fra Lærerens Side, hvis han ikke læser sit Foredrag op, kun hører en god Hukommelse. Disciplen, som nu ikke kan forstaae, hvad der siges ham, men blot skal troe paa Lærerens Autoritet, og naturligviis heller ikke kan anvende anden Aandsvirksomhed, end Hukommelsen, maa nødvendig trættes, og kun af andre Hensyn, end Lyst til at lære, tvinges til Opmærksomhed. Men ved denne Art af Opmærksomhed er ikke Stort vundet. Thi om han endog med megen Møie piner det, han hører, ind i sin Hukommelse, er han dog derfor ikke kommen et Skridt videre i aandelig Udvikling; tværtimod maa det naturlige „Hvorfor" efterhaanden kvæles, og den Overbeviisning gjøre sig gjældende hos ham: Du skal blot lære saa Meget, som muligt, udenad, uden at bryde Dig om at forstaae det, Du lærer; og Underviisningen har da bevirket just det Modsatte af hvad den skulde bevirke.

Ligesom vi kunne kalde et saadant Foredrag, hvor Gjenstanden blot kommer til at træde frem som Masse uden Aand, dødt, saaledes vilde den samme Benævnelse med Rette kunne tilkomme den anden Art af Foredrag, som vi ellers nøiere kunne karakterisere ved Udtrykket: abstrakt-forstandigt.

Det er almindeligt, at Folk, der ikke have noget Begreb om hvad der hører til, for ret at kjende Noget, bedømme det, der møder dem, efter deres egne forudfattede Meninger, saaledes at de, uden videre Undersøgelse, lægge deres egen indskrænkede Betragtningsmaade af Ret eller Uret, Skjønt eller Uskjønt o. s. v. ind i Gjenstandene, eftersom disses Ydre behager, eller mishager dem, uden at tage Hensyn til Forskjellighederne i Forholde og Omstændig-

heder, Tider og Personer; overhovedet uden at bryde sig om, at see hen til, om der ikke, uagtet den ydre Lighed, er en indre Forskjellighed. Hvor nu Alt saaledes skæres over een Kam, angives der vel en Maalestok, hvorefter Bedømmelsen skeer, anføres der vel Grunde for Dette eller Hiint; men naar Læreren i den Grad staaer udenfor Gjenstanden, at han ikke lader denne selv forklare sig, og tale sin Sag; men derimod tvinger Alt ind i een abstrakt Livsanskuelse: saa maa nødvendigviis baade Maalestok og Bevæggrunde angives i saa almindelige Udtryk, at det Særegne ved Gjenstanden, som just var det, der skulle forklares, slet ikke træder frem. Enhver som hører en saadan Tale, der naturligviis kommer til at gjentage sig selv bestandig, maa vel kunne lære et Antal Formler udenad, hvormed han friskvæk kan rive ned og bygge op; men saasom de ikke paa en naturlig Maade fremgaae af en Fordybelse i, og aandelig Tilegnelse af Gjenstandens virkelige Væsen, og, som Følge heraf, ikke staae i nogen virkelig Forbindelse med den: kunne de ikke andet end fremvirke den Overbeviisning, at det videnskabelige Studium bestaaer i Anvendelsen af de meest abstrakte o: de meest indholdsløse og tomme Bestemmelser, der slaae alt naturligt Liv ihjel, og blot lade en farveløs, afsjælet Skikkelse blive tilbage.

Den første Maade at foredrage paa, kunde man kalde den formløse; den anden den indholdsløse; den tredie derimod, hvor Form og Indhold svare til hinanden, og gjennemtrænge hinanden, er den videnskabelige.

Fra den første dunkle Skikkelse, udvikler Gjenstanden sig efterhaanden til et rigere Indhold, og træder frem bestandig med stærkere og tydeligere Omrids, indtil den endelig afslutter sig i en bestemt Form, og viser sig i sin hele Selvstændighed. Det er ligesom et Taagebillede, der efterhaanden afgrændser og former sig. I Begyndelsen seer man

Noget, der er i en svævende Bevægelse. Man veed ikke hvad Navn man skal give det; men fæster imidlertid Blikket derpaa, for at see, hvilken Form Bevægelsen vil bringe frem. Enhver Forandring bringer større Tydelighed tilveie, og det er klart, at det er den samme Gjenstand, der forandrer sig, og ikke nogen anden, der træder istedenfor. Saalænge nu Bevægelsen vedbliver, aner man bestandig en ny Forms Fremkomst, indtil denne har naaet en saadan Bestemthed, at man kan sige, hvilket Udseende den vil faae, naar den bliver færdig. Man er da selv reven ind med i Bevægelsen, og fortsætter den ved egen Virksomhed.

Paa denne Maade skal Skolen lade Videnskaben efterhaanden vinde Skikkelse i sine Disciple, saaledes, at den kan bortsende dem som Saadanne, der formaae, paa egen Haand, at fortsætte det Begyndte. I Alt, hvad der siges, skal et saadant Liv være indeholdt, at Discipelen seer dets Bevægelse fremad, at han paa ethvert Punkt aner, at der vil komme noget Mere frem, og venter, at det bestandig skal klare sig meer og meer for ham. Medens dette nu skeer, viser det sig, at det, der tidligere syntes klart, i Virkeligheden er dunkelt; thi jo stærkere Lyset er, desto stærkere er ogsaa Skyggen.

Saasnart nu Læreren taler saaledes, saa lever det, hvorom han taler, i hans Tale; han frembringer ligesom Gjenstanden; han skildrer den, som om han selv havde været nærværende ved alle de Forandringer, der foregik. Det har han nu i Virkeligheden ikke; men Gjenstanden har dog maattet gjøre ham Rede for Alt, hvad der er foregaaet med den, og fortælle ham hele sit Levnetsløb.

Det Liv, som han skildrer, udtrykker han ikke blot med Ord; men det afpræger sig uvilkaarlig i hans Tone, Miner og hans hele Væsen. Det forplanter sig derfor til hans Tilhørere, griber dem, ligesom det har grebet ham selv, og den samme fremadskridende Bevægelse foregaaer i

dem ligesom i ham. Det er en virkelig aandelig Meddelelse; det er det levende Ord, som ved sin indre Kraft tvinger til Opmærksomhed, som lader Lærer og Tilhørere glemme alt Andet over Gjenstanden, og ligesom klynge sig sammen om den. En saadan Tale er baade opdragende og opvækkende: opdragende, derved, at den lader Sandheden efterhaanden komme til Live i Sjælen; og opvækkende, derved, at den meddeler en Stræben efter at forfølge Udviklingen videre paa egen Haand.

Dersom det er en saadan Meddelelse, der er den rette, saa maa ogsaa det meest dybtgaaende videnskabelige Studium fra Lærernes Side være det, hvorved han bedst opnaaer sit Diemed, og man vil vel let see, at Læsningen af en almindelig Lærebog eller Haandbog langtfra er tilstrækkelig; men at han ikke kan gjøre noget Bedre, end at hengive sig til et Studium af saadanne Værker, hvorved han selv kan vente at komme til Klarhed. Dersom man spørger om, hvorlænge han skal vedblive dermed, saa er Svaret i al Korthed dette: saalænge han lever i Skolens Tjeneste.

Det er en urimelig Mening, at man eengang for alle kan gjøre sig færdig til sit Kald, og det er let at see, hvortil dette i Praxis vilde føre. I Begyndelsen, saalænge Indtrykket endnu var friskt, vilde Meddelelsen ikke savne Liv; men efterhaanden som det eengang vundne Resultat bestandig skulde gjentages i samme Form, maatte det lyde som en svagere og svagere Efterklang af et Liv, der var i Begreb med at forsvinde; tilsidst vilde den sidste Klang tabe sig, og Røsten blive død. Kun derved at det videnskabelige Studium bestandig fortsættes, bliver Indtrykket bestandig friskt, og maa vinde i Klarhed og Fylde efterhaanden som man kommer længer frem; og man behøver ikke at være bange for, ikke at finde noget Nyt; thi Videnskaben lader man vel være at udtømme.

Det er imidlertid let at see, at denne Mening har sin Oprindelse fra følgende Ræsonnement: „Det er kun de vigtigste Hovedtræk af Videnskaben, som skal meddeles i Skolen; som Følge heraf behøver Læreren kun at kjende disse; thi Andet kan og bør han ikke meddele.“

Endskjøndt det nu rigtignok er sandt, at Læreren ikke skal give alle de Oplysninger, som han under sit videnskabelige Studium erhverver sig, fra sig ved Undervisningen; endskjøndt han vistnok kun skal meddele Hovedtrækkene: saa kan hans eget Kjendskab til disse kun være at rose i samme Grad, som han selv seer dem klart. Men i en Videnskab, hvor Alt hænger saa nøie sammen, kaster det Mindre Lys paa det Større, og enhver videnskabelig Specialundersøgelse har derfor, den maa angaae hvad den vil, den Virkning, at den forstærker Interessen for den Videnskab, hvortil den hører, og gjør Betydningen af den, i det Hele taget, større.

Det kan ikke benægtes, at der stille sig store Hindringer i Veien for en Meddelelse, der kan forvandle Alt hvad der meddeles til frugtbart Stof for Tænkningen, og intet blot Hukommelsesværk lade tilbage. De vigtigste af disse Hindringer ville blive berørte i det Følgende; her maa det være nok, at antyde den, som ligger i de forskjellige Videnskabers forskjellige Standpunkt og Beskaffenhed.

Ingen Videnskab er endnu færdig; men meget Mørke er endnu tilbage at oplyse i dem alle. Nogle begynde, eller ere for kort siden begyndte, at hæve sig fra Samlinger af adspredte Erfaringer til Videnskaber; og forsaavidt disse høre til Skoleunderviisningen, maa naturligviis Foredraget af dem vanskeligere kunne gaae for sig paa den rette Maade, end af de mere udviklede.

Andre ere af for abstrakt Natur til at det kan lade sig gjøre, at meddele dem paa en interessant og lærerig Maade, fordi de forudsætte en mere udviklet Tænkning,

end i Almindelighed er tilstede hos den Alder, for hvilken man nu foredrager dem.

Med Hensyn hertil, kan det vel med Grund bemærkes, at man ikke burde meddele Noget, uden at det Fornuftige deri i det mindste kunde anes af Disciplen; og at Begyndelsen naturligviis maatte skee med de Videnskaber, som bevæge sig i en mere konkret Sphære og Overgangen derfra skee til de mere abstrakte, hvis man ikke vil vænne Disciplen til Tankeløshed. Hvad der saaledes blev tilbage blot for Hukommelsen, vilde indskrænke sig til saare Lidet, eller maaskee falde reent bort. Hvad imidlertid Lærerens egen Forpligtelse til et videnskabeligt Studium angaaer, da kan Videnskabens ufuldkomne Standpunkt heri ingen Forandring gjøre.

Det Andet, som udfordres, for at en saadan Meddelelse fra Lærerens Side kan komme istand, er et *videnskabeligt Kjendskab til Disciplene*.

Hvad herved menes, maa vel ifølge det her opstillede Begreb af Videnskabelighed, være klart; dog vil Nødvendigheden deraf kunne gjøres indlysende med faa Ord.

Naar man har med et aldeles ubekjendt Menneske at gjøre, vil det ofte være Tilfældet, at man ikke veed, hvorledes man skal børe sig ad, for at gjøre ham en Ting begribelig, uagtet man selv kan have den klart inde. Man kan være bange for at blive dunkel, ved at fatte sig kort, eller for at trætte ham ved en vidtløftig Fremstilling o. s. v. Kjender man derimod den, til hvem man taler, nøie, saa føie Ordene sig, forudsat, at man veed, hvad man vil sige, af sig selv som de skulle være, i det man ligesom optager den Andens Bevidsthed i sig. *Det videnskabelige Kjendskab til Disciplen* bestaaer derfor deri, at man nøiagtig veed, hvorledes det staaer til med hans aandelige Udvikling, for at Undervisningen kan gribe ham paa det Standpunkt, hvorpaa han staaer, og derfra hæve

ham op paa et høiere, uden at overſpringe noget mellemliggende Led. Hvis dette ikke ſkeer, udſættes man for, enten at blive uforſtaaelig for ham, eller, idet man tiltroer ham for Lidet, opholde ſig ved Noget, ſom han allerede er tilfulde bekjendt med.

Det er derfor nødvendigt, at de Diſciple, for hvilke Noget foredrages, nogenlunde maa være lige udviklede. Fuldkommen Lighed er her ikke mulig, efterſom der maa være ligeſaamange Individualiteter, ſom der er Individer; men den er heller ikke nødvendig — ikke engang ønſkelig, om den ogſaa var mulig. Til de meeſt individuelle Forſkjelligheder kan Foredraget ikke tage noget Hensyn, efterſom det henvender ſig til Flere paa eengang, og altſaa blot ſeer hen til det Standpunkt, der er fælles for dem Alle; men deſto mere overveiende maatte dette Hensyn være ved Examinationen.

De forſkjellige Diſciples forſkjellige Karakteer og Gemytsbeſkaffenhed maa naturligviis indvirke paa deres Opfattelſe af Lærerens Foredrag, og forudſat, at de ere iſtand til at følge ham, vil det Modtagne bearbeides paa forſkjellig Maade hos de Forſkjellige. Naar derfor Enhver ſkal udtale ſig paa den Maade, der er ham meeſt naturlig, vil den Ene ikke bruge de ſamme Udtryk ſom den Anden. Da der imidlertid er ſtort Spring fra at gribes af Noget og til at udtale med Beſtemthed det, hvoraf man er grebet; men det alligevel, efter hvad der forhen er yttret om Forholdet mellem Sprog og Tanke, er nødvendigt, at Diſcipelen bringes dertil, hvis der ſkal være den tilſtrækkelige Klarhed tilſtede i hans Tanke: ſaa maa han nødes til, paa en tydelig Maade at udtale det, der er tilſtede i ham, og denne Reproduktion ſkal Examinationen bringe tilveie. Den er følgelig en overmaade vigtig Deel af Underviisningen, og langtfra ſaa let, ſom man i Almindelighed antager den for at være; thi juſt her kommer det an paa, om Læreren

kjender Disciplen nøie, om han veed at stile sine Spørgsmaal saaledes, at Discipelen nødes til at udtale sig heelt, og føle sig opfordret til, medens han taler, at vælge de meest betegnende Ord, samle det Adsplittede til en Heelhed, og forvandle det, der blot er Anelse eller dunkel Følelse, til klar Tanke. Den Tankevirksomhed, hvortil Discipelen tvinges, kan ikke andet end være ham behagelig, just fordi han i saa høi Grad er selvvirksom derved, idet den blot mekaniske Overhøring af udenad lærte Pensa forvandles til en levende Samtale mellem Lærer og Discipel. Examinationen bliver saaledes forskjellig hos de forskjellige Disciple, fordi der ved den skal tages Hensyn til hver Enkelts Tarv; men denne Forskjellighed er til største Gavn med Hensyn til de øvrige Disciples Opmærksomhed under Examinationen, idet den rige Afvexling i den samme Gjenstands Behandling baade maa være tillokkende for dem, saaledes at de høre derpaa med Glæde, og mægtig bidrage til at bringe større Klarhed ind i deres egen Tankegang. At examinere Disciple, mellem hvilke der er nogen mærkelig Forskjel, ganske paa samme Maade, er derfor ikke blot urigtigt, men ogsaa uretfærdigt. Det er eet af de Tilfælde, hvor *summum jus* bliver *summa injuria* (høieste Ret, høieste Uret).

Dersom man vilde betegne denne Lærerens Virksomhed ved et passende Billede, vilde man næppe kunne finde noget bedre, end det platoniske: „aandelig Jordemoderkunst"; thi Bestræbelsen gaaer netop ud paa at bringe Tanker til Verden.

Hvad skriftlige Prøver angaaer, kunne vi fatte os kortere, eftersom det følger af sig selv, at det samme Hensyn til Discipelens Udviklingstrin, som ovenfor er omtalt ved Gjennemgangen, her bliver at iagttage. Det maa kun bemærkes, at Opgavens Form bør være en saadan, at den ikke lægger Baand paa hans Selvvirksomhed, hvilket let skeer, naar den antyder, at man vil have dette eller hiint bestemte

Svar. Af samme Grund er det næppe heller tilraadeligt, at meddele Vink til dens Behandling, uden det just skete paa samme Maade, som ved Examinationen; thi det er naturligviis her, ved der skriftlige Svar, ligesom ved det mundtlige, af største Vigtighed, at Disciplen bringes til at lægge hele sin Eiendommelighed for Dagen, for at Læreren derved kan sættes istand til, at knytte sig til den ved sin Bedømmelse, og indvirke rensende og forædlende paa den.

Denne Fremgangsmaade, med Hensyn til Gjennemgang og Examination, vilde tillige føre den væsentlige Fordeel med sig, at den bragte Disciplene til at gjøre det, der interesserede dem, til Gjenstand for deres Samtaler, og saaledes fremmede et videnskabeligt Samliv mellem dem. Hvor stor Indflydelse dette vilde have paa deres Aandsudvikling, falder af sig selv i Øinene.

Hvorvidt Lærerens Underviisning skal være frugtbringende, beroer ikke alene paa ham selv; men ogsaa paa *Lærebøgerne*, der anvendes ved Underviisningen, og paa det *Forhold, hvori han staaer til sine Medlærere*.

2. Lærebøgerne.

Hvor uundværlig end Lærerens mundtlige Meddelelse er, maa der dog Mere til, hvis det Indtryk, som Disciplen deraf har modtaget, tilstrækkelig skal befæste sig hos ham, og ikke efter længere eller kortere Tids Forløb fordunkles eller udslettes. Da dette nu let vilde skee, hvis han ved sin Forberedelse hjemme savnede behørig Veiledning til at gjenkalde sig det mundtlige Foredrag, saa ere *Lærebøger* nødvendige.

Hensigten med dem er nu ikke, at gjøre det mundtlige Foredrag overflødigt, men at tjene som Grundlag for det, og deraf udgiver sig deres Beskaffenhed, som med faa Ord

kan udtrykkes saaledes: de skulle forene Videnskabelighed med Korthed.

Det er aabenbart, at de samme Feil, som ovenfor ere omtalte ved det mundtlige Foredrag, kunne lade sig tilsyne i Lærebøgerne: at de nemlig enten indeholde en uordnet Samling af Fakta, eller en vilkaarlig Reflexion over dem, eller begge Dele tillige; og at der, naar der gjøres den Fordring til dem, at de skulle være videnskabelige, derved menes det Samme, som ligeledes er antydet ovenfor: at de meddele den sammenhængende Udvikling i en Form, som passer til den Alders Fatteevne, for hvilken de skulle bruges. Det er derfor unødvendigt, at opholde sig længer herved; men derimod er det vel ikke overflødigt, med et Par Ord at tydeliggjøre, hvad det vil sige, at de skulle være korte. Meningen heraf er nu ikke blot den, at de kun skulle have et ringe Arkeantal; men ogsaa, at de enkelte Udtryk skulle være saa udtryksfulde og indholdsrige, som muligt. Foredraget skal ikke bestaae i en Gjentagelse af Bogens Ord, men dog knytte sig til den saaledes, at det, der i Bogen blot er antydet, faaer sin udførligere Udvikling gjennem Lærerens Mund. Denne Karakteer maa Lærebogen heelt igjennem have.

Dersom nu det mundtlige Foredrag skal ligge indsluttet i den, saa maa Udtrykket, hvoraf den betjener sig, være fyldigt, saaledes at det indeholder en Rigdom i sig, der aabenbarer sig for den, som forstaaer at læse. — Jo mindre udtværet Sproget derfor er, jo mere Ordene staae som livlige Tankebilleder, der lade ane langt Mere, end de bestemt udtale, desto bedre er det. Læsningen giver da tilstrækkeligt Stof til Eftertanke, i det Disciplen ganske naturlig ledes til, ligesom at examinere sin Lærebog, for at udlokke af den hele den foregaaende mundtlige Udvikling; — og en bedre Veiledning til at trænge gjennem Bogstaven

ind i Aanden, — en bedre Anviisning til et videnſkabeligt Studium, kan næppe gives.

Men naar nu Alt, hvad der findes i Lærebogen, ſkal behøve en mundtlig Udvikling, ſaa ligger det i Sagens Natur, at Bogens Omfang ikke kan være ſtort. Dette er heller ikke nødvendigt, for at meddele den Indſigt i Videnſkabens Væſen, ſom Skolen ſkal meddele; tværtimod er den ſtørſt mulige Korthed ønſkelig, for at Overſigten ikke ſkal gaae tilgrunde i Mængden af Enkeltheder.

Lærebogen afgiver ſaaledes et nødvendigt Støttepunkt for Undervisningen, og denne er nødvendig Forklaring af hiin; begge maa føie ſig ſammen paa denne Maade, hvis ikke den ene eller anden ſkal blive meer eller mindre overflødig.

3. Det videnſkabelige Samliv mellem Skolens Lærere.

Det Slægtſkab, ſom er mellem de forſkjellige Undervisningsfag med Hensyn til Indholdet, gjør det ikke blot ønſkeligt, men ogſaa nødvendigt, at Lærerne træffe en ſaadan Overeenskomſt mellem hverandre, at Forbindelſen mellem de forſkjellige Videnſkaber og deres nødvendige Sammenhæng med hverandre ſaaledes anſkueliggjøres ved Foredraget, at Skolen ikke ſplitter ſig i Brudſtykker, og kommer til at udgjøre ligeſaamange Undervisningsanſtalter ſom der er Lærere, men derimod ſamler ſig til et Hele og virker ſom et Hele.

De forſkjellige Fag maa derfor ſtilles i et ſaadant Forhold til hverandre, at det, der ikke finder ſin tilſtrækkelige Forklaring i een Videnſkab alene, modtager ſin fuldſtændi-

gere, saavidt muligt samtidige, Begrundelse i den eller de beslægtede. Det Samme, som derfor gjælder, naar *eet* Fag er i forskjellige Læreres Hænder: at en Aftale mellem dem er nødvendig, finder ogsaa Anvendelse ved *forskjellige* Fag, i høiere eller ringere Grad, efter det nærmere eller fjernere Slægtskab, der er imellem dem. Man behøver blot at lægge Mærke til Slægtskabet mellem de forskjellige Sprogs Grammatikker, selve Sprogenes indre, undertiden ogsaa ydre Lighed, den gamle Histories Forhold til de klassiske Forfattere, og endelig Naturvidenskabens, Geografiens og tildeels ogsaa Mathematikens indbyrdes Berøringspunkter, for at see, hvormeget der lod sig udrette til større Tidsbesparelse baade for Lærer og Discipel, til større Klarhed og Grundighed i Undervisningen i det Hele, hvis man lod den Forbindelse mellem de forskjellige Undervisningsgjenstande, hvori de, ifølge deres Natur, staae med hverandre, træde tydeligere frem.

Men kun naar en saadan Overeenskomst fra alle Sider er frivillig, kun naar den er et Værk af fælles Overbevisning, saaledes at enhver Lærer erkjender det Fornuftige og Nødvendige i at rette sin Virksomhed efter den hele Skoles Tarv, og opgiver Bestræbelsen efter at gjøre sig selv og sine Undervisningsfag gjældende i høiere Grad, end det fornuftige Hensyn til det Hele tillader: — kan den føre til et tilfredsstillende Resultat.

Det er i og for sig naturligt og vel ogsaa temmelig almindeligt, at Enhver er tilbøilig til at tillægge de Videnskaber, hvori han selv er Lærer, en større Vægt end enhver eller flere af de øvrige, just fordi han i Reglen har større Indsigt i dem, end i de andre; men en saadan Forkjærlighed kan let lede til Isolering, hvis ikke Ligevægten opretholdes derved, at alle Lærerne faae Leilighed til at udtale sig, og ved fælles Overveielse søge at komme til en fælles

Overbeviisning, der saa klart som muligt lader Enhver see, i hvad Forhold han, som Lærer, staaer til sine Medlærere, for at hans Virksomhed derved nøiagtig kan afgrændses og afpasses efter disses.

Det er imidlertid ikke blot derom det gjælder at komme til Klarhed; men ogsaa den videnskabelige Fremgangsmaade ved Underviisningen maa være fælles for dem Alle; de maa Alle bidrage til at berigtige og fuldstændiggjøre hverandres Overbeviisning om den Maade, hvorpaa den videnskabelige Aand bedst kan meddeles. Enhver maa derfor give sin Erfaring til Priis, og ikke lægge Skjul paa den Fremgangsmaade, hvoraf han betjener sig, for at alle de Andre kunne have Gavn af det Gode, der er deri, og han selv faae Leilighed til at blive gjort opmærksom paa det, der kan være at erindre imod dens Hensigtsmæssighed.

Dernæst er en saadan gjensidig Meddelelse af største Vigtighed med Hensyn til Kjendskabet til hver enkelt Discipels Karakteer og Modenhed. Vigtigheden heraf er ovenfor omtalt; men det ligger i Sagens Natur, at Een, heller ikke her, er i Stand til at see saameget som Flere. Naar man betænker, hvor vigtig en rigtig Behandlingsmaade af Disciplene er, hvor let Mangelen paa klar Erkjendelse af deres Eiendommelighed kan lede til, enten at kue Modet og Lysten hos dem, eller, paa den anden Side, fremme Overmod og Indbildskhed, uden at tale om Følger, der endnu ere værre: saa vil det vistnok vise sig nødvendigt, at Lærerne i Fællesskab hengive sig til et alvorligt Studium af dem, paa hvem de skulle virke, og i hvis Kreds de skulle føle sig hjemme.

I denne Lærernes Samvirken bestaaer deres videnskabelige Samliv, hvorved Skolen kommer til at udgjøre det Middelpunkt, om hvilket deres alvorligste Bestræbelser dreie sig.

4. Lærerforsamlinger.

Man maatte kun have lidet Bekjendtskab til Samtaler af alvorlig Natur, hvor det er begge eller alle Parter om at gjøre, at komme til Klarhed med Hensyn til den Gjenstand, hvorom Samtalen føres, hvis man ikke indrømmede de store Fordele, som de kunne have; hvis man vilde miskjende den oplivende og opvækkende Indflydelse, som et Ord, der er et Værk af dens Tænkning, der udtaler det, har, naar det finder modtagelige Øren. Paa den anden Side ville vel Mange have erfaret det Piinlige, der er i, ikke at kunne udtale sin Tanke i Ord, enten fordi den endnu er for uklar til at det rette Ord vil frembyde sig, eller fordi Nødvendigheden byder, at holde den indsluttet i Sjælen, efterson Omstændighederne ikke ville tillade at den udtales. I begge Tilfælde vil den ligesom tære paa Sjælen, og frembringe en mørk og utilfreds Stemning.

I Lærerens Interesse for Skolen ligger nu baade Nødvendigheden af og det indre Kald til at udtale sig om den, baade for at gjøre de uklare Tanker klarere, ved enten at høre dem udtalte af Andre, eller af dem nødes til at forsøge paa, dog at tvinge det, der dunkelt rører sig i Sjælen, i en bestemt Form, — og for at see den Overbeviisning, der klart kan udtales, bestyrket eller rettet ved Andres Dom.

Det er nu af yderste Vigtighed, hvis ellers en kraftig Samvirken af Lærerne skal finde Sted, at en saadan fri mundtlig Drøftelse af Skolens Anliggender, forsaavidt de vedkomme Lærerens Virksomhed, kommer istand. Skolen besidder heri et herligt Middel til at holde sine Lærere i Aande, i det den gjensidige Udveksling af Ideer ikke kan andet, end modarbeide den Fortørrelse og Forstening, som den, der vænnes til at nedslaae alle Betragtninger over sin Stillings Betydning, let udsættes for.

Hvorvel end Samtaler over saadanne Gjenstande kunne og ville finde Sted udenfor de egentlige Lærerforsamlinger, saa er det dog let at see, at de ikke kunne erstatte disse. Thi deels er det kun mellem enkelte Lærere og ikke mellem alle paa eengang, deels afhænge de formeget af Tilfældet og føres uden foregaaende Forberedelse, og endelig, hvad ikke maa overseés, afgive de ingen Sikkerhed for, at den vundne Overbeviisning kan iværksættes.

Det er nemlig ganske naturligt, at Enhver, der er overbeviist om Hensigtsmæssigheden af en eller anden Foranstaltning, ønsker at den maa sættes i Værk, eller at han, hvis det ikke kan skee, faaer den fornuftige Grund, hvorfor det ikke kan skee, at vide; og man vil vel indrømme, at det vilde være enhver Lærers Pligt, om der end ikke i Skoleforordningen havde været en udtrykkelig Opfordring dertil, at fremkomme med alle de Forslag, med Hensyn til Skolen, som hans Erfaring havde bragt ham til at ansee for hensigtsmæssige.

Ved denne mundtlige Diskussion er det nu en stor Fordeel, at der ere ældre og yngre Lærere, ikke blot fordi hine kunne meddele disse deres rigere Erfaring; men ogsaa fordi de Tider, hvorigjennem de have modtaget deres meest levende Indtryk, ere forskjellige; og Faren for at en eensidig Synsmaade gjør sig gjældende derfor ikke er saa stor, som naar alle vare af samme Alder, eller ganske tilhørte samme Tid.

Seer man nu hen til, hvor ypperligt et Middel Lærerforsamlinger, af den her beskrevne Art, afgive til at bringe den unge Lærer til Erkjendelse af hans Kalds Betydning; hvorledes de kunne bidrage til at bringe Meget til klarere Bevidsthed og vække mange nye Ideer hos alle, baade ældre og yngre; hvorledes de nødvendig maa anspore enhver Lærer til at anstille Jagttagelser, og til, ved en omhyggelig Forberedelse, at bidrage sin Deel til at Samtalen bliver lærerig; seer man dernæst hen til, at det Resultat, der vindes paa denne Maade, er et Værk af Alle, og at Alle

vistnok ville kunne blive enige i det Væsentlige, naar Ordet er frit, og intet Andet ønskes opnaaet end Sandheden: — saa maa man vistnok sige, at det især er derigjennem Skolen skal opdrage sine Lærere, og at det er derved den skal sikkre sig for, at alle dens Foranstaltninger ikke blive vilkaarlige, men komme til at bære Præg af den Videnskabelighed, som Skolen vil paatrykke alt det, der udgaaer fra den.

Saaledes afslutter Skolen sig til et Hele, ved at den lader Bevidstheden om sit Diemed komme til Klarhed i Alle, og derved opdrager baade sine Lærere og Disciple. Den opfordrer paa denne Maade enhver Lærer til et videnskabeligt Studium, og sørger for at Frugten deraf ikke blot er til Fordeel for et enkelt Fag, men for dem alle. Den bringer et aandeligt Samfund tilveie mellem sine Lærere, der ikke kan andet end knytte dem med de stærkeste Baand til hverandre.

Skolen er imidlertid ikke et Samfund, der skal afsondre sig fra alle andre; tværtimod er der adskillige med hvilke den maa stille sig i nær Forbindelse, hvis den vil sørge for at bevare sit indre Liv saa frisk som muligt. Herom vil der i det Følgende blive talt. Først vil det maaskee være hensigtsmæssigt, at give en kort Oversigt, over de Hindringer, som stille sig i Veien for en saadan Forbindelse mellem Skolens Dele.

5. Hindringerne for Skolens Videnskabelighed.*)

Hvis man tilregnede Lærerne alene de Ufuldkommenheder, hvoraf Skolerne for Tiden lide, saa vilde dette i høi

*) Der er her ingen Grund for Forfatteren til at være udførlig, da han kan henvise til et lille Skrift af afdøde Overlærer Hage: „Nogle Bemærkninger om vore lærde Skolers Tilstand." Kbhvn. 1833.

Grad være uretfærdigt, efterſom Meget, der ligger udenfor deres Indflydelſe, modarbeider deres Virkſomhed.

Hjelpemidlerne til et grundigt videnſkabeligt Studium ere i Almindelighed aldeles utilſtrækkelige; thi Skolebibliotheker*) indeholde for det meſte kun ældre, tildeels ubrugelige Skrifter, og ere mere ſamlede ſom det kunde træffe ſig, end efter en ordentlig Plan. Af den nyere Litteratur findes der næſten Intet. Den Hjælp, ſom Læreren kan erholde af andre Biblioteker, der findes paa det Sted, hvor han opholder ſig, er ogſaa, naar man undtager Kjøbenhavn og maaſkee een eller to Steder til, af ſamme Grund utilſtrækkelig. Ligeledes gaaer det med Apparater til Underviisningen.

Lærebøgerne lide næſten alle af væſentlige Mangler. Undertiden er der næſten intet Spor af Videnſkabelighed i dem, men kun en Beſtræbelſe efter at dække Aandløsheden ved en Maſſe af Detaille, ſom Læreren ved det mundtlige Foredrag ikke er iſtand til at levendegjøre, deels fordi Tiden ikke kan ſtrække til, deels fordi det ikke kan forlanges af ham, at han ſkal bringe Liv i det, der er dødfødt. Undertiden maa han derfor lade det mundtlige Foredrag fare, fordi Lærebogen ikke frembyder noget Tilknytningspunkt for det, og han ikke kan finde ſig foranlediget til at overlæſſe Diſcipelen med Mere, end Lærebogen allerede har gjort; og ofte maa han endog ſætte ſig i en beſtemt Oppoſition til den.

Lærernes Gage**) ſtrækker ikke til Mere, end et tarveligt Udkomme. Til videnſkabelige Hjelpemidler levnes Intet, eller kun overmaade Lidet. Den der begiver ſig i Skolens Tjeneſte er derfor, hvis han ikke har underkaſtet ſig den ſtorphilologiſke Examen, nødt til at have en anden Ud-

*) Hage. S. 21. f.
**) Hage. S. 23—25.

vei i Baghaanden; thi i Længden kan den Løn, som Adjunkterne have, ikke være tilstrækkelig, endskjøndt de, saalænge de endnu ere unge og ugifte, forholdsviis ere bedst gagerede. Den Fristelse som deraf opstaaer til at forstørre den tarvelige Indtægt ved private Informationer, borttager ofte en stor Deel af den Tid, der er nødvendig til Forberedelse med Hensyn til Undervisningen, til Rekreation og til levende Samkvem mellem Lærerne. Det hyppige Lærerskifte, som er en nødvendig Følge af den utilstrækkelige Lønning, berøver naturligviis Skolen Evnen til, ret at opdrage sine Lærere.

Lærerforsamlingerne*) afholdes næppe saa hyppig og have næppe det Omfang og den Indflydelse, som de burde. Om den Vægt, der skal tillægges de underordnede Lærereres Stemme, udtrykker Skoleforordningen sig ubestemt. Den taler om en Instrux, hvorefter disse Forsamlinger skulle ordnes, men denne er, saavidt vides, ikke udfærdiget.

Om de Hindringer, som *examen artium***) lægger i Veien, henvises til den nedenfor citerede Bog.

---

*) Hage. 20—21.
**) Hage. 19.

Efterretninger

om

Aarhuus Cathedralſkole

for

Tidsrummet fra 1837—1840

ved

H. H. Blache,
Skolens Rector.

Ved Circulaire fra den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler af 14de September f. A. er det paalagt enhver af de lærde Skolers Rectorer eller Bestyrere, til den offentlige Examen i Skolen at indbyde ved et trykt Program, indeholdende enten en videnskabelig Afhandling i Forbindelse med Efterretninger om Skolen, eller i det Mindste disse Efterretninger allene. „Directionen kan," saaledes hedder det i ovennævnte Circulaire, „ikke andet, end anse det som en vigtig Gjenstand for sin Opmærksomhed, at fremme en mere udbredt og fuldstændig Kundskab, end hidtil har fundet Sted, om Alt, hvad der foregaaer i de lærde Skoler, og som Følge deraf, en mere levende og frugtbar Berørelse, saavel mellem samtlige lærde Skoler indbyrdes, som mellem hver enkelt Skole og vedkommende Byes eller Omegns Beboere, hvis Interesse og Velvillie for Skolen det ogsaa maa anses som magtpaaliggende at vække og vedligeholde."

Saadanne Efterretninger, hvis Udgivelse forhen ikke har været befalet, haves ikke hidtil fra Fleertallet af Landets lærde Skoler; Fra Aarhuus Skole haves de heller ikke aarligt udgivne, men savnes dog ikke ganske. Saaledes har nuværende Etatsraad Tauber i sit, til Reformationsfesten 1817 udgivne, Program leveret Skolens Historie fra dens første dunkle Oprindelse til det nævnte Aar, skjøndt, som

det dengang var befalet, i det Latinske Sprog; og Forfatteren af disse Blade har i et Indbydelsesskrift til Jubelfesten 1836 i Anledning af Reformationens Indførelse i Danmark, hvilket fortsattes til næste Aars Hovedexamen, leveret Efterretninger om Aarhuus Cathedralskole i Tidsrummet fra 1805 til 1836, og saaledes paa en Maade fortsat det ovennævnte Arbeide. Endskjøndt nu disse Efterretninger, der omfatte en temmelig lang Aarrække, ei kunde tillade en saadan Udførlighed, som de, der nu aarlig skulle meddeles, bør have, maa jeg dog anseе det for passende, til disse at knytte nærværende, og i det jeg følger samme Plan, i Korthed at medtage det Vigtigste af Skolens Historie fra 1836 til nærværende Tid, hvorved en vis Fuldstændighed vil kunne opnaaes, naar de følgende aarlige Beretninger knyttes til de foregaaende.

1. Forandringer i Lærerpersonalet.

Sidst i Aaret 1836 afgik formedelst Alderdom og Svagelighed den hidtilværende Tegnelærer A. A. Engelbrecht, og under 29de November s. A. bemyndigede den Kongelige Direction Skolens Rector til i hans Sted at antage Skolens Calligraph E. Høegh-Guldberg tillige som Tegnelærer.

Ved Directionsskrivelse af 19de August 1837 fritoges Adjunct Birch formedelst Svagelighed for sine Forretninger som Lærer indtil 1ste Januar 1838, og Skolens Rector bemyndigedes til at antage Cand. Theol. J. Røgind som midlertidig Lærer i hans Sted.

Henimod Midten af Februar Maaned 1838 blev Skolens Rector, Professor Stougaard, der om faa Maaneder i samme Aar skulde have helligholdt sit 50 aarige Jubileum, angreben af en heftig Sygdom og bortkaldtes den

næstfølgende 4de Marts ved Døden i en Alder af 76 Aar og nogle Maaneder. En kort Skildring af Mandens Liv og Virksomhed leverede nærværende Forfatter i en Nekrolog, der udgaves som Indbydelsesskrift til Hovedexamen 1838, og som, efter sit Indhold, ogsaa kan ansees som et Bidrag til Skolens Historie. Ifølge Directionens Skrivelse af 24de Marts s. A. overtog Conrector Blache ifølge sin Embedsstilling uden særlig Constitution Rectoratets Forretninger i Vacancen. Under 5te Juni s. A. blev han allernaadigst beskikket til Skolens Rector.

Efterat Adjunct Birchs Sygdom havde nødt ham til, gjentagne Gange at søge om Forlængelse af den ham meddeelte Dispensation, blev han, efter derom indgiven Ansøgning, under 21de Juli s. A. allernaadigst entlediget fra sit Embede med Vartpenge, og under 14de August s. A. den hidtil constituerede Lærer, Cand. Theol. J. Rosgind i hans Sted udnævnt til Adjunct.

Da ved Professor Stougaards Død og Conrector Blaches Udnævnelse til Rector Skolen manglede een Lærer, blev under 14de August den hidtil ved Horsens Skole constituerede Lærer Peter Kabell allernaadigst beskikket til Adjunct.

Efterat hidtilværende Adjunct W. Paludan-Müller i Sommeren 1838 allernaadigst var confirmeret som Sognepræst for Beder og Malling Menigheder, blev under 9de Juli s. A. Cand. Theol. K. P. Knudsen constitueret som Lærer ved Skolen og tiltraadte sine Forretninger med næste Maaneds Begyndelse.

I Aaret 1839 oprettedes her i Byen den videnskabelige Realskole, og da Undervisningen i de levende Sprog deri er af større Vigtighed end i de lærde Skoler, kunde den, som en Følge heraf, kun betroes til en Mand, som i Særdeleshed havde opoffret sig for dette Fag, og som besad Dueligheb til at undervise de Unge i saavel at tale som at

skrive Sprogene. Herved frembød sig for Cathedralskolen en gunstig Leilighed til i eet af disse Sprog at erholde en fuldkommere Undervisning, end hidtil i Regelen havde været Tilfældet, og Skolen maa med Taknemmelighed erkjende den Kongelige Directions Omhu, i det denne under 17de September s. A. antog Cand. Theol. Carøe, Adjunct ved Realskolen, til ogsaa, som Timelærer at overtage den franske Undervisning i Cathedralskolen.

Skolens nærværende Lærere ere saaledes:

Rector H. H. Blache.
Overlærer E. C. Fleischer.
Adjunct O. C. L. Arntzen.
— J. Røgind.
— P. Kabell.
— K. P. Knudsen, constit.
og Timelærerne:
Adjunct J. F. M. Carøe i det franske Sprog.
Syngelærer Cantor Kabell.
Tegne- og Skrivelærer E. Høegh-Guldberg.
Gymnastiklærer Ritmester v. Freiesleben

2. Om Timefordelingen.

Timetabellen har jeg, saaledes som den fulgtes i Aaret 1836, i de af mig udgivne Skoleefterretninger for samme Aar ladet aftrykke. Formedelst Vacance og Lærerskifte har den i de følgende Aar været underkastet adskillige Forandringer, som nu ikke mere kunne have nogen Interesse. Men ligesom det tidligere havde været min Overbevisning, at Timeantallet i vore lærde Skoler i Almindelighed har været for stort, hvorfor jeg ogsaa i de omtalte Skoleefter-

retninger for 1836 havde gjort et Forslag til sammes Ind-skrænkning, saaledes indgik jeg i Aaret 1838, efterat jeg havde tiltraadt Rectoratet, til den Kongelige Direction med en underdanigst Foreſtilling, hvoraf jeg her vil lade det Væſentligſte aftrykke.

„Hvad Læſetimernes Antal angaaer, da har her i Skolen, ſom i Almindelighed i Landets øvrige lærde Skoler, været læſt 7 Timer daglig i alle Claſſer, hvortil endnu har været føiet Underviisningstimerne i Sang og Gymnaſtik. Som bekjendt er Underviisningstimernes Antal i mange af Tydſklands lærde Skoler betydeligt mindre, og maaſkee neppe nogetſteds ſaa ſtort, ſom hos os. I hvor ubeføiede end nogle af Klagerne over den lange Tid, Diſciplene daglig maa tilbringe i Skolen, kan have været, ſynes dog af den Strid, ſom derom i den ſidſte Tid er ført, Saameget at fremgaae, at Timeantallet hos os kunde behøve en Indſkrænkning. Ogſaa er det mig bekjendt, at den Kongelige Direction alt ved nogle Skoler, efter derom fra Rectorerne indgiven Foreſtilling, har tilladt en Indſkrænkning i denne Henſeende, og jeg tillader mig derfor efter Overveielſe med mine Medlærere at indſtille til Directionen et Forſlag til en ſaadan Formindſkelſe i Timeantallet, ſom den hoslagte Plan udviſer.“

„Ved den i Overeensſtemmelſe hermed udkaſtede Timetabel maa jeg endnu tilføie følgende Bemærkning:

Vi have tilladt os den Afvigelſe fra det Sædvanlige, at Løverdags Eftermiddag hver Uge er fri. Jeg veed ikke om dette ved nogen anden Skole finder Sted; men hvis jeg ikke feiler, vil denne Forandring for Lærere og Diſciple være ønſkelig og gavnlig. Her have Diſciplene hver Løverdag Eftermiddag været i Skolen til Kl. 7, for efter den ſædvanlige Skoletid at underviſes i Sang og Gymnaſtik; men heraf er den naturlige Følge, at Søndagen i egentlig

Forstand bliver Arbeidsdag, hvilket den dog i den Alder allermindst burde være. Flere af Disciplene have deres Hjem i Byens nærmeste Omegn, og det er udentvivl ligesaa naturligt, som gavnligt, at disse, naar Aarstiden tillader det, tilbringe Hviledagen i det faderlige Huus, hvilket ved den nærværende Timeinddeling ikke bliver muligt. Hvad Lærerne angaaer, vil en saadan Timeinddeling deels skjænke dem en til Privatarbeide bedre samlet Tid; deels give dem Leilighed til gavnlig Adspredelse efter Skolens Arbeide."

Hermed fulgte følgende Plan for de ugentlige Timers Fordeling paa de enkelte Fag:

Lærefag.	*IV* Cl.	*III* Cl.	*II* Cl.	*I* Cl.	I Alt.
Dansk.	2	2	3	3	10 Timer.
Latin.	5	8	8	9	30 —
Lat. Stiil.	3	2	2	:	7 —
Græsk.	4	5	4	:	13 —
Hebraisk.	3	1	:	:	4 —
Religion.	4	3	2	2	11 —
Geographi.	2	2	2	2	8 —
Historie.	3	3	3	3	12 —
Arithmetik.	3	2	3	4	12 —
Geometrie.	2	2	:	:	4 —
Tydsk.	2	2	2	2	8 —
Fransk.	3	2	2	1	8 —
Naturhistorie.	:	:	:	3	3 —
Skjønskrivning.	:	2	3	4	9 —
Tegning.	:	:	2	3	5 —
I Alt.	36	36	36	36	144

Hertil komme endnu 4 Timers Undervisning i Gymnastik, hvorved Disciplene ere deelte i 2 Afdelinger, hvoraf

hver ugentlig har 2 Timer samt 4 Timers Undervisning i Sang for dem, som dertil have Anlæg.

Den i Overensstemmelse hermed udkastede Lectionstabel blev af den Kongelige Direction i sin Tid approberet; men da den efter et Aars Forløb formedelst Overdragelsen af det Franske Sprog til Adjunct Caroe, og en derved foraarsaget Ombytning af enkelte Lærefag og Undervisningstimer maatte undergaae nogen Forandring, vedføies nedenunder kun den Lectionstabel, som ved Begyndelsen af indeværende Skoleaar med Directionens Approbation er bleven fulgt.

Fagene og Timerne ere heri fordeelte mellem Lærerne paa følgende Maade:

Rector: Latin i 4de og 3die Cl. samt Græsk i 4de Cl. 22

Overlærer Fleischer: Arithmetik og Geometrie gjennem hele Skolen og Naturhistorie i 1ste Cl. 19

Adjunct Arntzen: Latin i 2den Cl. samt Græsk i 3die og 2den Cl. 19

— Rosing: Historie og Geographi gjennem hele Skolen 20

— Kabell: Dansk og Religion gjennem hele Skolen 21

— Knudsen: Hebraisk i 4de og 3die Cl. Latin i 1ste Cl. og Tydsk gjennem hele Skolen . 21

— Caroe: Fransk gjennem hele Skolen 8

Timelærer Hoegh-Guldberg: Calligraphie og Tegning 14

Cantor Kabell: Sang 4

Ritmester v. Freiesleben: Gymnastik 4

Lectionstabel.

Timer.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Løverdag.
8—9	1 Latin. Kn. 2 Geogr. R. 3 Græsk. A. 4 Latin. B.	1 Latin. Kn. 2 Græsk. A. 3 Historie. R. 4 Latin. B.	1 Latin. Kn. 2 Historie. R. 3 Græsk. A. 4 Latin. B.	1 Latin. Kn. 2 Geogr. R. 3 Græsk. A. 4 Latin. B.	1 Latin. Kn. 2 Historie. R. 3 Græsk. A. 4 Græsk. B.	1 Historie. R. 2 Tydsk. Kn. 3 Græsk. A. 4 Latin. B.
9—10	1 Arithm. F. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Geogr. R.	1 Religion. K. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Historie. R.	1 Naturh. F. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Hebraisk. Kn.	1 Dansk. K. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Historie. R.	1 Religion. K. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Hebraisk. Kn.	1 Religion. K. 2 Latin. A. 3 Latin. B. 4 Historie. R.
10—11	1 Calligr. G. 2 Arithm. F. 3 Geogr. R. 4 Religion. K.	1 Geogr. R. 2 Arithm. F. 3 Religion. K. 4 Tydsk. Kn.	1 Historie. R. 2 Dansk. K. 3 Arithm. F. 4 Tydsk. Kn.	1 Arithm. F. 2 Græsk. A. 3 Hebraisk. Kn. 4 Dansk. K.	1 Arithm. F. 2 Græsk. A. 3 Tydsk. Kn. 4 Religion. K.	1 Calligr. G. 2 Latin. A. 3 Geometrie. F. 4 Græsk. B.
11—12	1 Tydsk. Kn. 2 Dansk. K. 3 Lat. Stiil. B. 4 Geometrie. F.	1 Latin. Kn. 2 Religion K. 3 Arithm. F. 4 Græsk. B.	1 Arithm. F. 2 Græsk. A. 3 Religion. K. 4 Lat. Stiil. B.	1 Historie. R. 2 Arithm. F. 3 Religion. K. 4 Græsk. B.	1 Latin. Kn. 2 Religion. K. 3 Lat. Stiil. B. 4 Geometrie. F.	1 Latin. Kn. 2 Dansk. K. 3 Historie. R. 4 Geometrie. F.

2—3	1 Tegning. G. 2 Lat. Stiil. A. 3 Historie. R. 4 Fransk. C.	1 Tegning. G. 2 Latin. A. 3 Geometrie. F. 4 Fransk. C.	1 Calligr. G. 2 Lat. Stiil. A. 3 Latin. B. 4 Geogr. R.	1 Tegning. G. 2 Fransk. C. 3 Geogr. R. 4 Lat. Stiil. B.	1 Dansk. K. 2 Tydsk. Kn. 3 Calligr. G. 4 Fransk. C.	
3—4	1 Fransk. C. 2 Historie. R. 3 Calligr. G. 4 Arithm. F.	1 Calligr. G. 2 Fransk. C. 3 Dansk. K. 4 Geometrie. F.	1 Geogr. R. 2 Tegning. G. 3 Tydsk. Kn. 4 Religion. K.	1 Latin. Kn. 2 Tegning. G. 3 Fransk. C. 4 Lat. Stiil. B.	1 Tydsk. Kn. 2 Calligr. G. 3 Fransk. C. 4 Religion. K.	Frihed.
4—5	Sang (1ste Afd.) Gymnastik (øverste Afd.)	1 Naturh. F. 2 Calligr. G. 3 Latin. B. 4 Dansk. K.	Sang. (Begge Afd.)	1 Naturh. F. 2 Calligr. G. 3 Dansk. K. 4 Hebraisk. Kn.	Sang (nederste Afd.) Gymnastik (øverste Afd.)	
5—6		Sang (2den Afd.) Gymnastik (nederste Afd.)		Gymnastik (nederste Afd.)		

3. Om Lære- og Læsebøger.

Hvilke Lære- og Læsebøger i Aaret 1836 brugtes her i Skolen, har jeg i hiint Aars Skoleefterretninger meddeelt. De Forandringer heri, som siden den Tid have fundet Sted, kunne neppe interessere Læseren, og jeg vil derfor indskrænke mig til dem, som med den Kongelige Directions Approbation i indeværende Skoleaar ere anvendte. Disse ere følgende:

I det danske Sprog: Holsts poetiske og prosaiske Læsebog. Birchs Grammatik.

I Latin: 4de Cl. *Cicero de oratore,* de to første Bøger. Sammes Taler med Catilina. Virgils Æneide 1, 2, 3, 4 og 6te Bog. Horats's *Ars poetica, Cæsar de bello gallico* 1—4 Bog. 3die Cl. Ciceros Taler mod Catilina og Talen for *Sex. Roscius Amer.* Horats's Epistler.

2den Cl. Cornelius 10 Biographier. Phædrus. 1—3 B. 1ste Cl. Borgens latinske Læsebog. I alle Classer anvendtes Badens latinske Grammatik. I øverste Classe læses Boiesens Haandbog i de Romerske Antiqviteter.

I Græsk: 4de Cl. Xenophons *Anabasis* 1—4 Bog. Homers Iliade 6 og 7 Sang. Platos Apologie og Crito. Epictets *Enchiridion.* I 3die Cl. Lucians *Dialogi mort.* Iliadens 2 Sang. I 2den Cl. Langes Læsebog. I alle Classer Langes Grammatik.

I Hebraisk: Lindbergs Grammatik og Genesis.

I Religion: 4de Cl. Johannes Evangelium. 4de og 3die Cl. Fogtmanns Lærebog og Herslebs større Bibelhistorie. 2den og 1ste Cl. Balles Lærebog og Herslebs mindre Bibelhistorie.

Geographie: I de tre øverste Classer Ingerslevs Haandbog; 1ste Cl. Kofods Udtog af Geographien.

Historie: De tre øverste Classer Kofods Historie; i 1ste Cl. Munthes mærkværdigste Begivenheder af Verdenshistorien.

De mathematiske Videnskaber. Bergs Arithmetik og Bjørns Geometrie.

I Tydsk: 4de 3die og 2den Cl. Hjorts Læsebog og Sammes større Grammatik. I 1ste Cl. Hallagers Læsebog og Hjorts Grammatik.

I Fransk: 4de Cl. Borrings større Grammatik og Sammes *Etudes litteraires.* 3die Cl. Borrings Læsebog

for Mellemclasserne og Sammes Grammatik. 2den og 1ste Cl. Borrings Franske Læsebog og Grammatik for Begyndere.

Da Candidaterne til *examen artium* angive de latinske og græske Forfattere, som de i de sidste 2 eller 3 Aar have læst, vil jeg endnu tilføie, hvad der er angivet for dem, som i indeværende Aar ere anmeldte.

Latin: *Livius* 2den Bog. Cæsars *Comment.* 1—4 Bog. Ciceros Taler mod Catilina og Talen for *Sex. Roscius.* Sammes 3 Bøger *de officiis* og 1ste og 2den Bog *de oratore.* Horats's Oder 1—4 Bog. *Carmen seculare* og *Ars poetica.* Virgils Æneide 1, 2, 3, 4 og 6 Bog.

Græsk: Plutarchs Cæsar. Xenophons Anabasis 1—4 B. Lucians *Dialogi mort.* Epictets *Enchiridion.* Platos *Apologia Socratis* og *Crito.* Homers Iliade 3, 4, 5, 6 og 7de Bog.

4. Om Disciplentallet og de til Universitetet dimitterede.

I Skoleaaret 1837—1838 var Disciplenes Antal 53
— 1838—1839 52
— 1839—1840 57

Skolens nærværende Disciple ere følgende:

Fjerde Classe.

1. F. Koch, Søn af Proprietair Koch til Østergaard.
2. R. Lassen, Søn af forhenværende Apotheker Lassen.
3. C. F. Høegh-Guldberg, Søn af Oberst v. Høegh-Guldberg her i Byen.
4. Th. A. W. Rasmussen, Søn af Regimentsdyrlæge Rasmussen her i Byen.
5. A. M. Valeur, Søn af Pastor Valeur i Voer.

6. O. U. Engelsted, Søn af Cancelliraad Engelsted her i Byen.
7. W. Th. Valeur, Broder til Nr. 5.
8. Fr. Dau, Søn af Ingenieurcapitain v. Dau.
9. A. Rosenørn, Søn af Stiftamtmand Rosenørn.
10. J. Engelsted, Broder til Nr. 6.
11. Th. P. A. Bøggild, Søn af forhenværende Toldbetjent Bøggild.
12. J. F. Langballe, Søn af Møller Langballe i Grundfør.
13. N. Juel, Søn af Major v. Juel her i Byen.
14. C. S. M. N. Engelsted, Broder til Nr. 6.
15. P. O. Rosenørn, Broder til Nr. 9.
16. P. F. J. Funder, Søn af Pastor Funder i Storring.
17. F. Juel, Broder til Nr. 13.
18. C. Knudsen, Søn af forhenv. Conditor Knudsen.
19. M. C. Asmussen, Søn af Pastor Asmussen i Them.

Tredie Classe.

1. C. Rasmussen, Broder til Nr. 4 i øverste Cl.
2. G. C. A. Richardt, Søn af Færgelobscasserer Richardt her i Byen.
3. H. Nielsen, Søn af Politiassistent Nielsen h. i B.
4. N. Faurschou, Søn af Proprietair Faurschou.
5. P. Raae, Søn af Skibscapitain Raae her i Byen.
6. H. Fønss, Søn af Capitainlieutenant Fønss h. i B.
7. W. Rée, Søn af Kjøbmand H. Rée her i Byen.
8. C. Thomsen, Pleiesøn af Brygger Thomsen h. i B.
9. L. C. Holm, Søn af Proprietair Holm til Constantinsborg.
10. F. C. Worsaae, Søn af afdøde Justitsraad Worsaae i Veile.
11. J. S. Mollerup, Søn af Pastor Mollerup i Harridslev.

12. A. Kjerulff, Søn af Oeconom Kjerulff paa Kyholm.
13. C. A. N. Fjelstrup, Søn af Justitsraad Fjelstrup til Sindinggaard.
14. J. J. Fjelstrup, Broder til den foregaaende.
15. J. Hyphoff, Søn af afd. Pastor Hyphoff i Lyngaae.
16. C. K. S. Jørgensen, Søn af Maler Jørgensen her i Byen.

Anden Classe.

1. C. F. W. Secher, Søn af afd. Propriet. Secher.
2. M. Wittrup, Plejeson af Biskop Paludan-Müller.
3. M. O. Asmussen, Søn af Møller Asmussen i Vestermølle ved Skanderborg.
4. H. D. Langballe, Broder til Nr. 12 i 4de Cl.
5. M. Q. Munsmann, Søn af Toldbetjent Lieutn. Munsmann her i Byen.
6. J. Rée, Broder til Nr. 7 i 3die Cl.
7. P. C. Freiesleben, Søn af Ritmester v. Freiesleben her i Byen.
8. N. Warberg, Søn af Boghandler Warberg h. i B.
9. S. B. Munch, Søn af afd. Pastor Munch i Beder.
10. M. A. Siegumfeldt, Søn af Tobaksfabriqveur Siegumfeldt her i Byen.
11. H. W. Schytte, Søn af Alterdegn og Skolelærer Schytte her i Byen.
12. H. N. Fleischer, Søn af Justitsraad Borgemester Fleischer her i Byen.
13. A. Th. Willemoes, Søn af Justitsraad *Dr.* Willemoes her i Byen.

Første Classe.

1. M. S. F. Winding, Søn af afdøde Pastor Winding i Tvede.
2. Th. Thygesen, Søn af afd. Pastor Thygesen i Hasle.

3. H. C. M. Brendstrup, Søn af Fuldmægtig Brendstrup her i Byen.
4. J. C. K. Lund, Søn af Skibscapitain Lund h. i B.
5. H. R. Hoff-Rosenkrone, Søn af afdøde Baron Hoff-Rosenkrone i Norge.
6. H. Tetens, Søn af Justitsraad Tetens her i Byen.
7. A. Ibsen, Søn af Toldcontrolleur Ibsen her i Byen.
8. Chr. Pingel, Søn af Pastor Pingel i Sveistrup.
9. G. H. A. B. Poulsen, Søn af Fuldmægtig Poulsen her i Byen.

Af ovenstaaende Disciple i øverste Classe ere syv anmeldte til at afgaae til Universitetet, nemlig Nr. 2–8. Den øverste i Skolen, F. Koch, som endnu fattes eet Aar i den lovbestemte Alder, dimitteres af denne Aarsag først til næste Efteraar, hvorved han vil have en gunstig Leilighed til, ved fortsat Flid at erhverve sig endnu større Modenhed.

I de forhen udgivne Efterretninger om Skolen har jeg anført Dimittendernes Navne fra Reformen 1805 til 1836 incl. Jeg vil derfor her under fortløbende Nummere anføre deres Navne, som siden ere dimitterede, tilligemed den af dem ved *examen artium* erholdte Hovedcharacteer.

1837.

159 Ludvig Sørensen *Laudabilis.*
160 Frantz Lyngbye *Laudabilis.*
161 Johan Carl Koch *Haud ill.*
162 Hans Marzetta *Haud ill.*
163 Harald Elmquist *Haud ill.*

1838.

164 Frederik Munch *Laudab. et publ. enc. orn.*
165 Peter Teilmann *Laudabilis.*
166 Niels Fønss *Laudabilis.*
167 Viggo Fausbøll *Haud ill.*
168 Andreas Faurschou *Haud ill.*

1839.

169 Knud Knudsen *Laudabilis.*
170 Jens M. Blicher *Laudabilis.*
171 Peter Brix *Haud illaud.*

Ligeledes er i de tidtnævnte Efterretninger meddeelt en Tabel, der viser, hvilke specielle Characterer i hvert Fag, og hvilke Hovedcharacterer de herfra dimitterede Disciple have erholdt indtil Aaret 1835. Denne fortsættes her fra 1836—39, i hvilket Tidsrum 19 Candidater ere dimitterede.

	Dansk.	Latin.	Lat. Stil.	Græsk.	Hebraisk.	Religion.	Geographie.	Historie.	Arithmetik.	Geometrie.	Tydsk.	Fransk.	Hovedchar.
Laud. p. c.		1		1	6		4	2	2	3	1	1	1
Laud.	13	14	4	14	7	12	7	6	10	10	13	9	11
Haud ill.	6	3	10	4	4	7	6	10	6	5	5	9	7
N. C.		1	5		2		2	1	1	1			

I dette Tidsrum er Ingen rejiceret.

Som ovenstaaende Tabel udviser, er latinsk Stiil det Fag, for hvilket de fleste middelmaadige Characterer i dette Tidsrum ere faldne. Denne Omstændighed giver mig Anledning til at vedføie nogle Ord. Min ærede Collega, Hr. *Dr.* og Rector Flemmer har i Tidsskrift for Litteratur og Kritik 4de H. f. d. A. i Anledning af det af mig ifjor udgivne Program yttret, at de fleste Dimittender ved *examen artium* maa kunne faae *Laud.* for latinsk Stiil, uden Forøgelse af de Undervisningen i Latin tillagte Timer, uden nogen utilbørlig Tilsideættelse af andre Fag og uden Overlæsselse for Disciplene, men ikke uden at Skolerne forsynes med bedre Lærere i Latin i de lavere Classer, end nu ofte er Tilfældet. Jeg svarer hertil, at dygtigere Lærere naturligviis maa udrette mere end mindre dygtige, men at der dog herved gives Hindringer for Maalets Opnaaelse, som

selv de dygtigste ikke ville være i Stand til at overvinde. At bringe den begavede og flittige Discipel til Maalet er let; men med det middelmaadige Hoved og den, om ikke just skjødesløse, saa dog mindre opmærksomme Discipel er det meget vanskeligt. De offentlige Skoler staae i denne Henseende under mindre heldige Vilkaar end de private i Hovedstaden. De til Studeringer aldeles uduelige Subjecter kunne de vel skille sig af med; men det store Antal af middelmaadige Hoveder, eller af saadanne, som vel i andre Retninger kunne være velbegavede, men som mangle Sprogtalent, maa de, og bør de, naar de ved Flid stræbe at overvinde de Vanskeligheder, Naturen har lagt dem i Veien, beholde. Naturligviis holder man Saadanne tilbage et Aar eller længere; men engang maa de dog forlade Skolen; og have de i de øvrige Videnskaber bragt det saavidt, at de i det Hele kunne vente en hæderlig Characteer, maa jeg ansee det for uforsvarligt, at nægte dem Dimission, uagtet jeg forudseer, at deres Characteer for latinsk Stiil kun vil blive *Haud illaud.* Af saadanne Hoveder kan en Skole i et vist Tidsrum have mange, i et andet faa, og Underviisningen er da ikke nødvendigviis Skyld i Examens forskjellige Udfald. I Aaret 1819 fik f. Ex. Dimittenderne herfra Skolen 4 *Laud.* 1 *H. ill.*; i 1820 4 *Laud.* 1 *H. ill.* 2 *N. C.*; i 1821 1 *Laud.* 4 *H. ill.*; i 1822 4 *Laud.* 2 *H. ill.* Flere Gange i de siden forløbne Aar har Resultatet været ringere eller bedre, uden at jeg kan søge nogen Grund dertil i de lavere Classers bedre eller ringere Underviisning. I de høiere Classer har jeg i det Hele Tidsrum selv underviist, og jeg tør vel ikke indrømme mig selv Mindre, end at jeg kan besørge dette Underviisningsfag med større Dygtighed nu, end i mine tidligere Embedsaar. Ved at sammenligne Listerne for *examen artium*, vil man finde, at i forskjellige hinanden nærliggende Aar Dimittenderne fra de samme Skoler have erholdt høist forskjellig

Characterer for latinsk Stiil. Saaledes fra Borgerdydsskolen paa Christianshavn i Aaret 1835 1 *Laud. p. c.* 10 *Laud.*; i 1837 6 *Laud.* 8 *II. ill.* 1 *N. C.*; i 1838 4 *Laud.* 8 *H. ill.* og dog har, som det sees af Hr. *Dr. Phil.* Krarups iaar udgivne Beretning Udfaldet for dette Fag i de sidste 12 Aar været meget hæderligt, nemlig 3 *Laud. p. c.* 62 *Laud.* 35 *II. ill.* og 4 *N. C.* En lignende Fluctuation bemærker man fast ved alle Landets Skoler, hvoraf det synes at fremgaae, at det ikke altid er Undervisningens men ofte Dimittendernes ringere Anlæg eller andre Omstændigheder, der ligge udenfor Skolen, hvori Skylden bør søges. Jeg tvivler heller ikke om, at mange Lærere have gjort den samme Erfaring, som jeg, at Dimittenderne ved *examen artium* erholde en Characteer for latinsk Stiil, der er under deres virkelige Dygtighed. For ikke mange Aar siden fik en flink Dimittend herfra Skolen for latinsk Stiil *N. C.*, uagtet han i sit sidste Skoleaar skrev næsten enhver Stiil til *Laud.* Jeg mener ikke, at der er skeet ham Uret; jeg veed endogsaa, at den bedømte Stiil havde grove Feil; men jeg veed tillige at disse hverken var en Følge af Uvidenhed, eller af Ligegyldighed, men som jeg snarest troer af en vis spændt Ængstelighed, der som jeg ikke sjelden har bemærket, medfører en Art af Forblindelse, hvorved Examinanden ikke bemærker Overtrædelsen af de simpleste Sprogregler, som han tusinde Gange fuldkommen rigtigt har fulgt. Kan man dog virkeligt troe, at en ellers dygtig Dimittend af Uvidenhed sætter Accus. for Nom. eller Conj. *ut* med Ind. Jeg har ved Examensprøver ofte truffet paa saadanne Feil, som Vedkommende ikke have været i Stand til at opdage, før de afleverede Stilen, men ved blot at pege paa Feilen, har Troldommen været løst. Man troe ikke, at jeg hermed vil tale den virkelige forskyldte Uvidenheds eller Dovenskabens Sag; men jeg har blot ved disse Bemærkninger villet antyde, at den

offentlige Skolelærer har mere end een Hindring at overvinde, og at hans Vilkaar ikke ere behagelige, naar hans Arbeide skal bedømmes efter de Prøver, som en middelmaadig begavet, en ængstelig eller vel endog ligegyldig Dimittend med *examen artium* aflægger.

5. Om Disciplinen og de til Flids og Sædelighedsfremme trufne Foranstaltninger.

Ligesom andetsteds anvendes ogsaa her i Skolen Op- og Nedflytning som Belønning og Straf. Denne Fremgangsmaade er saa naturlig, den betegner saa aldeles, hvad den skal, og dens Retfærdighed er, naar den anvendes efter bestemte Regler, for de Unge selv saa indlysende, at jeg ikke troer, den kan eller bør undværes. Dens Farlighed som ærespirrende Middel er udentvivl overvurderet, ligger ikke i Sagen selv men i dens urigtige Anvendelse, og kan i alt Fald, i Sammenligning med de Fordele, den yder, ikke komme i Betragtning. Visseligen er det meget godt, naar ædlere Bevæggrunde kunne lede den Unge til Flittighed og Dyd, og det er en hellig Pligt for Læreren, at stræbe derhen, at dette kan skee; men Erfaringen maa vel have lært os alle, at der hos Fleertallet af de Unge kræves ogsaa andre Incitamenter; og mellem disse gives der neppe noget uskyldigere end Lærerens Bifald og Daddel, for hvilke Disciplenes Rangfølge i Classen er et simpelt og naturligt Udtryk. Uden videre at indlade mig paa denne Sag, der for længe siden og af Mange er drøftet, vil jeg her blot anføre den Fremgangsmaade, som i de sidste Aar, efter Lærernes fælleds Overveielse, her i Skolen er brugt. Enhver der har forsøgt paa at udkaste saadanne Regler, vil vistnok have erfaret, hvor vanskeligt, ja hvor umuligt det er, med mathematisk Nøiagtighed at anvise enhver Discipel sin Plads

efter Fortjeneste. Man maa her, ligesom ved saameget Andet, hvor Talen ikke er om legemlige Størrelser, lade sig nøie med en Tilnærmelse til det fuldkomment Rigtige, der dog, naar Sagen drives med den tilbørlige Omhyggelighed, ikke vil lade Meget tilbage at ønske. Hvorvidt dette er lykkedes os, vil skjønnes af følgende Bestemmelser, ved hvis Affattelse man især har ladet sig lede af den Grundsætning, at saadanne Æresbelønninger eller Straffe hverken maa være for *hyppige* eller for *sjeldne*, da i begge Tilfælde deres Virksomhed og Værd vilde formindskes.

1) Omflytningen finder i Skolens øverste Classe Sted ved Enden af hvert Qvartal; i de tre øvrige Classer ved Enden af hver Maaned.

2) Enhver Characteer, som gives i Skolen, beregnes til en vis Talværdi saaledes: *Laud. p. c.* = 4; *Laud.* + = $3\frac{1}{2}$; *Laud.* = 3; *Laud?* = $2\frac{1}{2}$; *H. ill.* = 2; *H. ill?* = $1\frac{1}{2}$; *N. c.* = 1; *N. c?* = $\frac{1}{2}$; 0 = 0.

3) De maanedlige Characterer, der indføres i Characteerbøgerne, tilveiebringes ved at opsummere de daglige efter deres Talværdi, og at dividere Summen med Characterernes Antal. Dog regnes det første *N. cont.* vel enkelt, men hvert af de følgende dobbelt, og ethvert 0 tredobbelt til Divisor. De udkomne Qvotienter tilføies i Characteerbogen under Maanedscharactererne. Har en Discipel saaledes i een Maaned følgende daglige Characterer: *l. h. l? h. n. c. l.* der tilsammen udgjøre Summen $13\frac{1}{2}$ da giver denne, divideret med Characterernes Antal 6, Qvotienten $2\frac{1}{4}$ eller *h. ill.*

$2\frac{1}{4}$.

4) Ved Maanedens Ende sammenlægges alle disse Qvotienter, hvorved de Talstørrelser fremkomme, der bestemme Disciplenes Orden. Af følgende Characterer f. Ex.

l.	*h.*	*l.*	*h.?*	*h.*	*l.*	*l. p. c.*	*n. c.*	*h.*	*l.*	*h.*	*l.*
3	2	$2\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2}$	2	$3\frac{1}{4}$	4	1	2	3	$2\frac{1}{4}$	3

bliver Summen $29\frac{3}{4}$ hvorved Broken dog bortkastes.

5) Alle de Talstørrelser, som ved Sammenlægning af Maanedscharactererne kunne fremkomme, ere deelte i 16 Classer saaledes:

1 Cl.	48. 47. 46.	9 —	24. 23. 22.
2 —	45. 44. 43.	10 —	21. 20. 19.
3 —	42. 41. 40.	11 —	18. 17. 16.
4 —	39. 38. 37.	12 —	15. 14. 13.
5 —	36. 35. 34.	13 —	12. 11. 10.
6 —	33. 32. 31.	14 —	9. 8. 7.
7 —	30. 29. 28.	15 —	6. 5. 4.
8 —	27. 26. 25.	16 —	3. 2. 1.

6) Af disse Classer opflyttes den høiere over den lavere, men indenfor Classerne selv finder ingen Omflytning Sted. Den forhennævnte Sum af 29 vil saaledes henføre Disciplen til 7de Classe og anvise ham Plads ovenfor enhver som henhører til en lavere.

Jeg formoder, at Grundene til disse Bestemmelser i Almindelighed ville af sig selv være indlysende; kun maa jeg, med Hensyn til de omtalte Classer, bemærke, at Hensigten dermed er, at forebygge en alt for hyppig og paa en ringe Overvægt grundet Opflytning, der vel saaledes nu og da kunde blive tilfældig. Vel ligger det laveste Tal i den høiere Classe, og det høieste i den lavere ogsaa ved Siden af hinanden, og saaledes kan en Disciple her flyttes over en anden med 1 Point mere; men deels er dette uundgaaeligt, deels er Sandsynligheden for, at et Tilfælde gjør Udslaget, 3 Gange mindre; og endelig er det kun det Samme, som ved alle vore academiske Examina finder Sted, at det

undertiden kommer an paa et eneste *Haud. ill.* om Hovedcharacteren skal blive *Laud.* eller *H. ill.*

Hvad Sædelighedscharacteren angaaer, da har man anseet det for betænkeligt, at føie denne som en Talstørrelse til Flidscharacteren, da den dertil er alt for ueensartet. Alligevel tages ogsaa til denne behørigt Hensyn. Naar en Discipel i de tre nederste Classer tre eller flere Gange i een Maaned paadrager sig Anmærkning for Urolighed, Uorden eller andet Saadant, taber han sin Frihed Løverdag Eftermiddag een eller flere Gange, og maa under Opsigt af een af Lærerne sysselsætte sig med skriftligt Arbeide. Det samme Straffemiddel anvendes, naar en Discipel viser vedvarende Efterladenhed, og ikke ved Nedflyttelse eller Irettesættelse har kunnet ledes til Forbedring.

Da Lærerne anseae det for gavnligt, at de vigtigste Regler for Disciplenes Adfærd saavel i som udenfor Skolen havdes skriftlig affattede, ere saadanne disciplinariske Bestemmelser, efter omhyggelig Prøvelse i flere Lærermøder, vedtagne, og Afskrifter deraf, klistrede paa Pappapiir, ophængte i Skolens Læseværelser.

Mellem de Indretninger i Skolen, der bidrage til at vække og vedligeholde Disciplenes Flid og Arbeidsomhed, ere Examina, især den aarlige Hovedexamen af fortrinlig Vigtighed. Endskjøndt nemlig enhver enkelt Lærer ved den daglige Undervisning vil kunne erhverve sig Kundskab om Disciplenes Fremgang i de enkelte Fag, er det dog kun ved den fuldstændige Prøvelse, Fremgangen i det Hele vil kunne bedømmes. Den indeholder en Opmuntring saavel for Lærerne som for Disciplene, og er vel skikket til at vække Forældres og Medborgeres Opmærksomhed for Skolen og dens Anliggender, saavel dens Fortrin som dens Mangler. Ligesom nu dette vel almindeligen er anerkjendt, saaledes er ogsaa Fremgangsmaaden ved Skoleforordningen nøiagtig be-

stemt, og jeg skal derfor blot om et herhen hørende Punct tilføie nogle Ord.

Det har stedse været Brug her i Skolen, at der ved Hovedexamen kun examineres i eet Værelse ad Gangen, medens de skriftlige Prøver samtidigen udarbeides i et andet. Ved i det af mig itjor udgivne Program at fremsætte den Paastand, at Rector burde overvære alle Prøver, om end Examen derved skulde blive forlænget nogle Dage, yttrede jeg tillige, at den Tid, der anvendes til Examen ingenlunde er spildt med Hensyn til Disciplenes Fremgang, da Mellemrummet imellem de forskjellige Prøver sædvanligt anvendes meget vel. Herimod har Hr. *Dr.* Flemmer, i det forannævnte Tidsskrift *p.* 330 indvendt, at Prøven derved bliver mindre paalidelig, i det man giver dem, som have været skjødesløse hele Aaret igjennem, Leilighed til at dække deres Dovenskab. Jeg kan efter modent Overlæg ikke dele min ærede Collegas Betænkelighed i dette Punct. For det Første maa jeg bemærke, at den befrygtede Fare ved at sammentrænge Examinationerne til et ringere Antal af Dage, dog kun meget ufuldkomment kan undgaaes. Nogle Dage før den offentlige Examen maa dog af flere Grunde den sædvanlige Læsning ophøre. Naar der da examineres i tvende Værelser, ville 4 Classer i 4 forskjellige Fag kunne forberede sig. Enhver Classe kan dog ikke uafbrudt examineres, og en i Examen indfaldende Søndag giver Leilighed til det Samme. Dernæst forekommer det mig, at en saadan Forkortelse af Examenstiden ikke vel kan bestaae med de i Skoleforordningen fastsatte Bestemmelser. I § 91 hedder det, at ved Examen foruden den examinerende Lærer, Skolens første Lærer og i det Mindste een af de øvrige faste Lærere skulle være Censorer, en Bestemmelse, som jeg maa anse for aldeles hensigtsmæssig. Men Skolens faste Lærere ere i Regelen kun 6, og disse maa da, naar der examineres i 2de Classer ad Gangen, alle være tilstede, hvilket for indtreffende

Sygdomstilfælde er knapt nok beregnet, og den skriftlige Examen kan da ikke til samme Tid afholdes. At forlænge Examen over 8 Timer daglig, gaaer heller ikke vel an, da Arbeidet herved bliver over al Maade trættende, og for Rector, naar han til samme Tid skal læse alle de skriftlige Prøver, og desuden besørge sine Forretninger som Skolevorstander, hvilke ved visse Skoler ei ere ubetydelige, fast uoverkommeligt. Men Faren for Disciplene er efter min Mening heller ikke betydelig. Den flittige Discipel kan have godt af at anvende en enkelt Dag til Repetition af en eller anden Deel, hvori han maatte troe sig mindre sikker, og den dovne vil i de fleste Fag aldeles ikke, og i enkelte af mindre Omfang dog kun høist ufuldkomment i saa kort Tid kunne forberede sig, saa det vil blive ham umuligt under en alvorlig Examination at dække den tidligere Forsømmelse. Vi have derfor ogsaa iaar indrettet den offentlige Examen, saaledes som den vedføiede Plan udviser hvorved den i Alt medtager 11 Dage. Skulde Discipelantallet stige, vilde det dog maaskee i Fremtiden blive nødvendigt, efter at de skriftlige Prøver ere tilendebragte, at lade tvende Classer samtidigt examinere.

Ogsaa om et andet herhenhørende Punct maa jeg tillade mig at sige nogle Ord, og det saameget mere, som jeg i de omtalte Skoleefterretninger fra 1836 *p.* 48 har yttret en, fra min nuværende, forskjellig Anskuelse. Sagen angaaer den i Fortiden almindelige, i den nyere Tid kun i enkelte Skoler stedfindende daglige Morgenandagt. Jeg har forhen deelt deres Mening, som nærede Tvivl om sammes Hensigtsmæssighed og dens gavnlige Indflydelse, til at vække og befæste det religiøse Sindelag, og befrygtet, at den kunde udarte til en tankeløs Afsyngning af Psalmer og Opramsning af Bønner. Men ved nøiere at overveie Sagen, er jeg kommen til den Overbeviisning, at her, som ved saa meget Andet i Verden, de skadelige Følger ikke maa søges

i Sagen selv, men i dens Misbrug. Naar man i vore Fædres Tid, ja endogsaa under min egen Skolegang, lod Ungdommen hver Morgen, Middag og Aften afsynge latinske Psalmer, og oplæse lange Bønner i samme Sprog, da var det intet Under, om den tilsigtede Nytte maatte udeblive, og Skade anrettes, saameget mindre, som man Aar ud og Aar ind afsang og oplæste hver Dag det Samme. Men dette var Sagens Misbrug. Anderledes vil det derimod forholde sig, naar Andagtsøvelsen indskrænkes til en kort Morgenpsalme af et for Ungdommen passende Indhold, hvorved saavel Tankerne, som deres Indklædning og den ledsagende Melodie kan tiltale den Unges Hjerte, og naar man af dette Slags ikke blot har een eller nogle faa, men en lille Samling, hvorved Afverling i Henseende til Text og Melodi kan tilveiebringes.

Da det var mig bekjendt, at en saadan Morgensang i Sorøe Academies Skole siden sammes Gjenoprettelse har været indført, ligesom den ogsaa stedse har været brugelig i Herlufsholms Skole, og maaskee paa flere Steder, ansaae jeg det ikke for utilladeligt, ogsaa at gjøre et Forsøg her, og efterat have overveiet Sagen med mine Medlærere, lod jeg nogle faa Psalmevers aftrykke, og den daglige Morgensang her i Skolen tog sin Begyndelse med indeværende Aar. Imidlertid besørgede jeg et Udvalg af 21 korte Psalmer, som jeg deels laante af den af Hr. Professor Ingemann i Sorøe til Brug for Disciplene der udgivne Samling, deels af den evangelisk christelige Psalmebog, hvortil jeg føiede Nogle, som jeg selv havde forfattet. Disse Psalmer synges efter 19 af de smukkeste og almindeligste Kirkemelodier. Efter derom til den Kongelige Direction indgivet underdanigst Forslag, tillod Directionen under 28de April d. A. at Samlingen maatte trykkes paa Skolekassens Bekostning, og overlades til Disciplene for 16 ß. Exem-

plaret, mod at det derved i Tiden muligen vundne Overskud over Udgifterne indflød i Skolebibliothekets Kasse.

Om den Virkning, en saadan daglig Morgenandagt kan have paa det barnlige og ungdommelige Gemyt, kan maaskee endnu Meningerne være deelte; men hvad mig angaaer, da er det nu min fulde Overbeviisning, at den, naar den holdes, som den bør, i de fleste Tilfælde vil være gavnlig og aldrig skadelig. Vel er det saa, at Huusandagten er forsvunden saagodtsom til de sidste Spor, saa at Skoleandagten ikke mere som en Fortsættelse kan slutte sig dertil; men jeg indseer ikke, at deri kan søges nogen grundet Indvending mod samme. Skoleandagten kan dog endnu slutte sig til den i Kirken, hvormed den har Noget tilfælleds. Ogsaa i Skolen er en Forsamling af Individer tilstede i et Huus, der er bestemt til Underviisning og alvorlig aandelig Beskjæftigelse, og hvor ikke det daglige Livs triviellere Sysler og Forhold adsprede Opmærksomheden. Disciplene, der undervises i Sang, ere i Stand til harmonisk at udføre en firstemmig Choral. Tonernes Herredømme over det menneskelige Gemyt har til alle Tider været saa almindelig erkjendt, at jeg formoder, der gives saare faa Mennesker, saa aldeles blottede for musikalsk Sands, eller saa raae, at en veludført Sang paa dem skulde forfeile sin Virkning. Heller ikke har jeg her i Skolen, siden Morgensangens Indførelse, bemærket Noget, der kunde opvække Tvivl hos mig om dens Hensigtsmæssighed, og jeg nærer derfor det Haab, at de Unge, som gjennem deres Skolegang have deeltaget heri, i Tiden med Fornøielse ville gjenkalde sig Mindet herom, og at disse Toner fra deres Barndom og Ungdom i en modnere Alder, ei uden Frugt, endnu ville gjenlyde i deres Sjæle.

En fordeelagtig Omstændighed ved denne Skiks Indførelse her i Skolen, er det ogsaa, at Skolen fra Fortiden af eier et lidet Orgel, som i mange Aar har henstaaet

ubrugt, men som nu, efter et af mig indgivet Forslag, ved Stiftsøvrighedens Foranstaltning er bleven istandsat, og forsynet med en smuk Beklædning, anbragt i Skolens øverste Læseværelse. Dette Orgel benyttes saavel ved Syngeøvelserne, som ved den daglige Morgensang, og spilles afvexlende af tre af Skolens Disciple. Da Musikkens Dyrkning i vor Tid er temmelig udbredt, og de Disciple, som have lært Claveerspil, hos Skolens Syngelærer Hr. Organist og Cantor Kabell kunne faae den bedste Veiledning i at behandle Orglet, er det at haabe, at der stedse vil gives Nogle, der ved denne Færdighed kunne gavne og glæde deres Meddisciple.

I Øvrigt troer jeg ved Slutningen af denne Afdeling, passende at kunne tilføie den Erklæring, at denne Skole vel, ligesaalidt som enhver anden, kan sige sig fri for saadanne enkelte Afvigelser fra Orden og Sædelighed, som vel maa ønskes fjernede, og altid med Omhyggelighed og Alvor bør forebygges, eller hæmmes, men at dog det langt overveiende Flertal af Disciple ved en anstændig og sædelig Opførsel have gjort sig værdige til deres Læreres Bifald og Kjærlighed. Skjøndt Saadant ikke er Andet end Opfyldelse af de Pligter, de skylde sig selv og Andre, bør det dog ikke lades ubemærket. Dette Vidnesbyrd, aflagt ved mig, kunde maaskee forekomme Nogen mindre paalideligt; men naar jeg herved aflægger det frit og for alle mine værdige Medlærere, hvis Medvirkning til dette Maal jeg med Taknemmelighed erkjender, saavelsom for alle mine agtede Medborgere, i hvis Midte Skolen lever og virker, kunde det dog maaskee vinde en vis Grad af Troværdighed. Jeg nærer det Haab, at vore Disciple stedse ville lægge Vind paa at fortjene et saadant Vidnesbyrd, og det er min indstændige Begjering til mine tænkende Medborgere, at de, hvis Noget maatte komme til deres Kundskab, der kunde blive Skolen og de Unge til Skade

og Vanære, uden Forbeholdenhed derom vilde meddele Lærerne Underretning.

6. Skolehøitideligheder.

I Løbet af Sommeren 1838 blev, som forhen omtalt, saavel Skolens Rector, som de tvende Adjuncter udnævnte til deres Embeder; men den høitidelige Indsættelse maatte, formedelst den førstes Sygdom i Vinteren 1838—39, udsættes indtil Foraaret. Den 3die April i sidstnævnte Aar, som var den første Dag efter Paaskeferien, indsatte H. H. Biskop Paludan-Müller Rectoren ved en latinsk Tale, hvori han, efter at have fornyet den afdøde Rectors, Professor Stougaards Erindring, fremstillede den Indflydelse, en Rectors Virksomhed har paa de vordende Embedsmænd, de Besværligheder og Vanskeligheder, som ere forbundne med dette vigtige Kald, og de Glæder, hvori han kan haabe, at see Lønnen for sit Arbeide. Da han derpaa, efter Oplæsningen af den Kongelige Bestalling, havde proclameret den ny Rector, endte han sit Foredrag med Bønner for Deres Majestæter Kongen og Dronningen, det Kongelige Huus, Fædrelandet, Byen og Skolen. Rectoren benyttede ligeledes Anledningen, til i et latinsk Foredrag at fremkalde Mindet om den sidst afdøde og fortjente Rector, der paa lidet nær i et halvt Seculum havde arbeidet ved denne Skole, og efterat han havde anbefalet sig til de tilstedeværende Autoriteter, de Embedsmænd, med hvilke han i sin ny Stilling traadte i Forbindelse og sine ældre Medlærere indsatte han ligeledes de nye Lærere, Adjuncterne Rosgind og Kabell i deres Embeder. Endelig henvendte han sig med følgende Ord i Modersmaalet til Skolens Disciple:

Kjæreste Ynglinge!

I det jeg idag første Gang, som denne Skoles Rector i en høitidelig Forsamling fremtræder i Eders Midte-

føler mit Hjerte Trang til, ogsaa med nogle faa Ord at henvende mig til Eder, og jeg vælger, hertil at benytte Modersmaalet, fordi flere af Eder ei endnu have opnaaet en saadan Styrke i Romersproget, at de med Klarhed kunne opfatte et Foredrag deri.

Meget kunde ved denne Anledning være at sige; men Tiden og Hensyn til denne hæderlige Forsamling byder mig, at fatte mig kort. Jeg vil derfor indskrænke mig til et Løfte og en Bøn fra mig til Eder, hvortil jeg vil knytte nogle faa Formaninger, til hvilke Tid og Sted give Anledning.

Jeg lover Eder da først, at jeg, ved Udførelsen af det mig betroede Embede, vil anvende alle de Evner, Gud har givet mig, til at befordre Eders sande Vel ved omhyggelig Underviisning, ved faderligt Raad og Formaning; at jeg vil bestræbe mig for, ikke blot at oplyse Eders Forstand og berige Eders Sjæle med Kundskaber, men ogsaa for at vække og nære i Eders Hjerter Kjærlighed og Begeistring for Alt, hvad der er godt og skjønt og herligt i Menneskelivet; at jeg vil staae Eder bi, i at udrydde Spirerne til det Onde, og at beseire den lurende Fjende, som boer i ethvert Menneskebryst, og som naar den ei finder Modstand, kan føre til timelig og evig Ulykkalighed.

Min Bøn til Eder er denne, at I med Kjærlighed og Tillid ville komme mine Bestræbelser imøde, uden hvilket vor fælleds Arbeide ei vil kunne lykkes. Skulde jeg savne denne Opmuntring, da maatte Mismod opfylde mit Hjerte, og jeg maatte gjøre min Gjerning med Suk; thi Haabet om Velsignelsen fra oven vilde være svagt og uvirksomt, og jeg maatte altid befrygte, at den udstrøede Sæd ei faldt i god Jord, men nedtraadtes paa Veien eller qvaltes af Torne og Tidsler.

Lader os da fra begge Sider stræbe, som jeg haaber, det hidtil har været Tilfældet, med Kjærlighed og Tillid at komme hverandre imøde! Modtager med Lærvillighed den Underviisning, som tilbydes Eder af Eders Lærere, og benytter den skjønne Ungdomstid, medens den endnu er der, at I engang i en modnere Alder kunne fremtræde som kundskabsrige, dygtige og retskafne Borgere, naar Fædrelandet kræver Eders Tjeneste!

Betænker, hvad I skylde den algode Skaber, fordi han lod Eder fødes, ikke mellem barbariske Horder, ikke der, hvor Fanatisme og fjendtlige Lidenskaber sønderslide Borgersamfundet, og anrette deres blodige Ødelæggelser, men i det fredelige, det dog stedse endnu lykkelige Dannemark, under en viis retfærdig og menneskekjærlig Konge, der netop ved sin utrættelige Omhu for Ungdommens Dannelse har flettet et af de skjønneste Blade i den Krands, som engang skal omslynge hans Navn. Betænker, hvad I skylde dette kjærlige Fædreland, hvor Eders Vugge stod trygt, hvor Eders Barndom og Ungdom fandt trofast Veiledning til Gudsfrygt, til Kundskab og Dyd! Endnu een Formaning vil jeg tilføie, og jeg vil laane Ordene fra den fjerne Oldtids herlige Sanger, hvis barnlige Eenfold, parret med Høihed og Kraft, altid vil finde Indgang i det ungdommelige Hjerte. Da Oldingen Priamus i Nattens Mulm var draget ud til den fjendtlige Leir, for at bønfalde den grusomme Achilles om sin Søns, den ædle Hektors mishandlede Legeme, knælede han for sin haardhjertede Fjende og udraabte: Tænk paa din Fader! Da bøiedes Hjertet i den grumme Krigers Bryst, og han gav Faderen den sidste Trøst, Sønnens kolde Legeme tilbage. Saadan Kraft ligger der i Fadernavnet, saaledes formaae dets Toner at røre selv den vildeste Natur, og jeg tør da stole paa, at min Røst vil finde Indgang i Eders Hjerter, naar

jeg med Digteren tilraaber Eder: Tænk paa din Fader, tænk paa din Moder! Tænk paa den inderlige Kjærlighed, de have ydet Dig, den utrættelige Omhu, De have baaret for Dig! Tænk paa de skjønne Forhaabninger om Dig, som opfylde Deres Hjerter! Skuf ikke disse ved Ladhed og Laster! Lad ikke den graahærdede Fader eller Moder nedstige med Kummer i Graven, naar Du har udslukt Haabet, og om det var muligt, Kjærligheden selv i deres Bryst! Men det vil sikkerligen Ingen af Eder. Jeg er forvisset om, at det faste Forsæt boer i Eders Hjerter, at I ved Gudsfrygt, Sædelighed og Arbeidsomhed, og ved alle de Dyder, der udgjøre Ungdommens og Manddommens Prydelser, nu og siden ville være deres Alderdoms Trøst og Glæde.

Ligesom H. M. høisalig Kong Frederik d. 6te hvergang under sit Ophold i Aarhuus i Anledning af Troppemønstringen beærede Skolen med sin Nærværelse, saaledes nød den ogsaa i indeværende Sommer den Ære, at see H. M. vor nu regjerende Konge Christian d. 8de, ledsaget af H. K. H. Kronprinds Frederik Carl Christian inden sine Mure. Ved Indtrædelsen i Skolens øverste Læseværelse hilsedes H. Majestæt af Rector med en kort Tiltale, der søgte at tolke Lærernes og Lærlingenes Glæde over, første Gang at see H. Majestæt som Landets kronede og salvede Konge i deres Midte, og at antyde de Forhaabninger, som alle Videnskabernes Dyrkere knytte til hans Navn. Han sluttede med det Ønske, at det maatte lykkes Lærernes forenede Bestræbelser at danne saadanne Ynglinge, der engang i Tiden, som dygtige og retskafne Mænd kunde tjene Kongen og Fædrelandet.

Denne Tiltale behagede det Hs. Majestæt i de naadigste Udtryk at besvare, og henvendte sig herved ikke blot til Skolens Lærere, men ogsaa til dens Disciple, hvilke han formanede til ved stadig Flid i Studeringer og ved at

lægge Vind paa en sædelig Vandel, at gjøre sig skikkede til at opnaae deres Bestemmelse.

Hs. Majestæt lod sig derpaa ved Rector enhver af Skolens Disciple forestille, og underrettede sig om deres Forældres Navne og Stilling. Efterat Kongen saaledes havde gjennemgaaet alle Classer, tillod han at Disciplene maatte afsynge en i Anledning af Hans Nærværelse forfattet Sang, hvorpaa H. Majestæt, efterat have i de naadigste Udtryk tilkjendegivet sin Tilfredshed, forlod Skolen.

7. Skolens Bygninger og Inventarier.

Med Hensyn til Skolebygningen selv er i det her omhandlede Tidsrum ingen væsentlig Forandring foregaaet. Cathedre, Bænke og Borde ere for to Aar siden blevne istandsatte og malede, og det forhen omtalte Orgel opstillet i øverste Classes Læseværelse, ligesom ogsaa det i Aaret 1830 af Hr. Justitsraad Fleischer og Skolens daværende Lærere bekostede Portrait af den sidst afdøde Rector er ophængt i Skolen. I Rectorgaardens Sidebygning, der støder til Skolegaarden, er et Locale bleven indrettet til Opbevaringssted for Gymnastikapparaterne. Ved samme Leilighed blev ogsaa et Stykke af Rectorens Gaardsplads, der syntes unødvendigt, føiet til Skolegaarden, og saaledes, Gymnastik- og Legepladsen udvidet. Foruden de sædvanlige Gymnastikapparater har Skolen i indeværende Aar ved den Kongelige Directions Forslag erholdt 24 St. Jerngeværer, til Brug ved de militaire Øvelser. I Aaret 1838 undergik Rectorgaarden, der var meget forfalden, en Hovedreparation der i Alt kostede 1665 Rbd.

8. Skolebiblioteket.

Om dettes Oprindelse, Indtægter og Tilstand er der i Efterretningerne fra 1836—37 meddeelt tilstrækkelig Oplys-

ning. I det sidstnævnte Aar bestod Bogsamlingen af 4,472 Bind, af hvilke dog et temmelig betydeligt Antal var af ringe Værd. Siden den Tid er Bibliotheket forøget med 332 Nr., som deels ere indkjøbte for Bibliothekets Indtægter, der i Alt kun belobe sig til 23 Rbd. aarlig, deels ere tilsendte fra den Kongelige Direction, deels med Directionens Tilladelse indkjøbte paa nogle Auctioner for en Sum af omtrent 100 Rbd., der er udredet af Skolekassen. Dog maa det bemærkes, at en stor Deel af den modtagne Forøgelse bestaaer af Disputatser og Programmer. I Aaret 1839 tilstodes af Skolekassen et Tilskud af 30 Rbd. til Bøgers Indbinding. Det hele Antal af Bøger vil vel, naar alt det værdiløse og Doubletterne fraskilles, ikke synderligt overstige 4,000 Bind, hvilket jeg dog ikke med Bestemthed kan sige, da Bogernes Ordning og Affattelsen af en ny Catalog, som jeg i Forbindelse med Hr. Adjunct Rørgind har paataget mig, endnu ikke er tilendebragt, tildeels fordi Bibliothekets Locale ikke kan opvarmes om Vinteren. Det vil derfor ikke være muligt før til næste Efteraar, derom at give fuldstændig Efterretning. Saameget maa jeg kun tilføie, at Skolebibliothekernes Utilstrækkelighed til at forsyne Lærerne med de nødvendige litteraire Hjelpemidler, er en væsentlig Hindring for det lærde Skolevæsens stigende Forbedring. Men denne Mangel har, som flere andre, sin Rod i de pecuniaire Hjelpekilders Utilstrækkelighed i Almindelighed. Kan der fra Statens Side findes Midler til at hæve dette Onde, kan jeg ikke indsee rettere, end at de Betingelser, under hvilke det lærde Skolevæsen kan udvikle sig til en høiere og til Tidsalderen svarende Fuldkommenhed, deels ere tilstede, deels ved en viis Styrelse ville kunne tilveiebringes.

9. Stipendierne.

Angaaende de til Skolen skjænkede Privatlegater, saavelsom de i Fundatserne, for saavidt disse haves, fastsætte

Bestemmelser for Stipendiernes Uddeling, er der i de tidligere udgivne Efterretninger meddeelt det Fornødne. Ligeledes er det omtalt, at ifølge Directionsskrivelse af 2den Juli 1825, paa Grund af de for de lærde Skolers oeconomiske Forfatning ugunstige Omstændigheder, Stipendierne ere indskrænkede til det Beløb, som af Privatlegaterne ved enhver Skole kan udredes. Da denne Skoles Privatlegater kun vare faa, og tildeels meget ubetydelige, blev ogsaa Stipendiesummen her betydelig formindsket, og udgjorde for Aaret 1839 kun 199 Rbd. 85 ß.*) Imidlertid foregik denne Indskrænkning ikke paa een Gang, da de Disciple, som tidligere havde været udnævnte til at nyde Stipendier, beholdt samme, forsaavidt de ikke dertil gjorde sig uværdige, indtil de forlode Skolen, men traadte først i Skoleaaret 1836—37 fuldkommen i Kraft. Den nævnte Summa indbeeltes da i visse, ved Forordningen af 1809 bestemte, Stipendieportioner, efter Omstændighederne paa 35 Rbd. eller 20 Rbd. Sølv, hvilke, efter derom af Rector gjort Indstilling, approberedes af den Kongelige Direction. Imid-

*) At Aarhuus Skoles Stipendier ved denne Bestemmelse ere, som det synes, meer end billigt blevne indskrænkede, vil sees af Følgende: Kong Frederik d. 2den skjænkede i Aaret 1560 10 Tiender i Hadsherred til 24 fattige Disciples Underholdning. Efter Reductionen af de mange smaa latinske Skoler i Aaret 1739, bleve de dem tillagte Stipendier fordeelte mellem de overblevne. Men i Kong Christian d. 6tes i Aaret 1740 for de latinske Skoler i Aarhuus Stift udstedte Reglement hedder det: „Aarhuus Skoles Disciple ere hidtil med Kongetienderne af Hadsherred og andre beneficiis og legatis som vel forsynede, at dem af de reducerede Skolers Capitaler ikke noget kan tillægges." Skolen fik altsaa ved denne Leilighed Intet, netop paa Grund af hiin kongelige Gave, der nu er inddragen under Skolens ordentlige Indtægter, af hvilke Overskuddet indflyder under Skolefonden.

lertid opstod herved en Vanskelighed, i det nogle af Legaternes Fundatser havde fastsat, at Denominationsretten skulde tilkomme, deels enkelte Privatmænd, deels forskjellige Embedsmænd saaledes, som i de omtalte Skoleefterretninger er anført. Vel søgtes ved Stipendieforslagets Affattelse disse Denominatores Indvilligelse i, at Legaternes Renter maatte tillægges visse Disciple; men Fremgangsmaaden var dog i Grunden illusorisk, da disse Renter bleve indbefattede i den reglementerede Stipendiesum, hvorved Denominationsretten var saa godt som uden Betydning. Det eneste Legat, som uddeeltes aldeles efter Fundatsen ved Skolens Ephorer, var det Hertelske; men dette er ubetydeligt.

Da den Kongelige Direction i Aaret 1838 blev opmærksom paa denne Uregelmæssighed, ønskede den, at faae Sagen afgjort, og indledede derfor gjennem Stiftsøvrigheden en Undersøgelse desangaaende. Efterat de behørige Oplysninger fra Forstanderskabet vare afgivne, paalagdes det samme, at henvende sig, for det Rosenkrantzske Legats Vedkommende, til den nuværende Stamherre til Rosenholm Hr. Baron Rosenkrantz, og for det Foghske, til Eieren af Nyomgaard, med Forespørgsel, om de gjorde Paastand paa, efter Fundatserne, at udnævne de Disciple heraf Skolen, som skulde nyde de respective Stipendier, eller om de tillode, at samme maatte inddrages i Stipendiefonden, og i Overeensstemmelse med Skoleforordningen af 1809, efter Rectors Forslag og med den Kongelige Directions Approbation uddeles til trængende Disciple. Da begge disse Herrer derpaa erklærede, at de forbeholdt sig og Eftermænd den dem ved Fundatserne hjemlede Ret, og da Stiftsøvrigheden i Henseende til det Davidsenske Legat havde givet samme Erklæring, blev det ved Directionsskrivelse af 28de Februar 1839 bestemt, at de 4 Legater, det Rosenkrantzske, det Davidsenske, det Foghske og det Hertelske skul-

de adskilles fra den øvrige Stipendiefond og Stipendiarierne udnævnes efter Fundatserne.

Til det Rosenkrantzske Legat, 1168 Rbd. 72 ß. hvis Renter udgjøre 46 Rbd. 72 ß. udnævnes saaledes Disciplene af Biskoppen og Rectoren, hvilken Udnævnelse ratificeres af Stamherren til Rosenholm.

Til det Davidsenske, 20 Rbd. aarlig til tvende Disciple tilkommer Udnævnelsen Stiftsøvrigheden.

Til det Foghske 10 Rbd. aarlig, som gives een eller to trængende Deposituri, som Reisepenge til Academiet, udnævner Eieren til Nyomgaard.

Til det Hertelske, der oprindelig beløb sig til 500 Rbd. D. C. men som 1813 blev omskrevet til 125 Rbd. og hvoraf Renten, der nu kun udgjør 4 Rbd. 5 Mk. 13 ß., var bestemt til Præmiebøger for tre af de flittigste Disciple udnævner Stiftsøvrigheden.

I Overeensstemmelse hermed have Stipendierne i de sidste tvende Skoleaar 1838—39 samt 1839—40 været saaledes fordeelte til følgende Disciple:

1838—39 af den almindelige Stipendiefond:

K. Knudsen 35 Rbd. Sølv.

J. M. Blicher
S. Engelsted
Th. Bøggild
C. Jørgensen
} hver 20 Rbd. Sølv.

Det Rosenkrantzske Legat:

1 Edv. Knudsen 10 Rbd.
2 H. Fønss 10 —
3 G. Richard 10 —
4 J. Hyphoff 10 —
5 A. Kjerulff 6 Rbd. 72 ß.

Det Davidsenske Legat:

1 Edv. Knudsen 10 Rbd.
2 H. Fønss 10 —

Det Foghſke Legat:

K. Knudſen 10 Rbd.

Det Hertelſke Legat:

1 Th. Boggild 2 Rbd.
2 Chr. Thomſen 1 Rbd. 4 Mk.
3 R. Warberg 1 Rbd. 1 Mk. 13 ß.

1839–40 af den almindelige Stipendiefond:

1 Th. Rasmusſen 35 Rbd. Sølv.
2 J. Engelſted
3 G. Richardt
4 J. Hyphoff
5 Th. Boggild
} hver 20 Rbd.

Det Roſenkrantziſke:

1 Edv. Knudſen 16 Rbd. 72 ß.
2 A. Kjerulff 10 —
3 C. Thomſen 10 —
4 M. Munsmann 10 —

Det Davidſenſke:

1 R. Laſſen 10 Rbd.
2 E. Knudſen 10 —

Til det Foghſke Legat, ſom tillægges een af Dimittenderne, er endnu Ingen udnævnt for dette Aar, ligeſom heller ikke til det Hertelſke, da Udnævnelſen hertil beroer paa Udfaldet af Hovedexamen.

Fri Underviisning havde i Aaret 1838—39:

1 Th. Rasmusſen. 2 O. Engelſted. 3 P. Brix. 4 W. Valeur. 5 A. Valeur. 6 F. Dau. 7 R. Laſſen. 8 M. Asmusſen. 9 J. Engelſted. 10 E. Knudſen. 11 H. Fønſs. 12 G. Richard. 13 J. Hyphoff. 14 C. Rasmusſen. 15 A. Kjerulff. 16 H. Birch. 17 C. Thomſen. 18 M. Dau. 19 H. Grüner. 20 C. Freiesleben. 21 M. Wittrup. 22 M. Munsmann. 23 M. Siegumfeldt. 24 S. B. Munch.

Underviisning med den lavere Betaling 20 Rbd. Sølv havde i samme Aar: 1 J. Langballe. 2 H. Nielsen. 3 C. Petersen.

Fri Underviisning havde i Aaret 1839—40:

1 W. Valeur. 2 A. Valeur. 3 O. Engelsted. 4 R. Lasfen. 5 F. Dau. 6 F. Langballe. 7 S. Engelsted. 8 E. Knudsen. 9 Chr. Rasmussen. 10 H. Fønfs. 11 P. Raae. 12 A. Kjerulff. 13 C. Jørgensen. 14 Chr. Thomsen. 15 M. Dau. 16 Chr. Freiesleben. 17 M. Wittrup. 18 M. Munsmann. 19 M. Siegumfeldt. 20 R. Warberg.

Underviisning med den lavere Betaling: 1 Chr. Petersen. 2 H. Nielsen. 3 H. Langballe.

Som bekjendt har Skolen tvende Portioner af det Moltkeske Legat for Sønner af Embedsmænd, hver paa 40 Rbd. Sølv, hvortil Lehnsbesidderen af Grevskabet Bregentved udnævner. For nærværende Tid ere disse Portioner tillagte Disciplene S. Engelsted og H. Fønfs.

For Øvrigt finder jeg mig foranlediget til, at bemærke, saavel for Forældrenes som Disciplenes Skyld, at ingen Udnævnelse til noget Stipendium, hvortil enten den Kongelige Direction eller Andre udnævne, det være sig enten Pengestipendium eller fri Underviisning, gjælder for længere Tid end eet Aar; og at ligesom kun Dueligheb, Flid og god Opførsel gjør Disciplen værdig til at indstilles dertil, saaledes ville de modsatte Egenskaber medføre deres uundgaaelige Tab. Indstilling til at nyde Beneficier finder Sted umiddelbart efter den offentlige Hovedexamen, paa hvis Resultater den fornemmeligen maa grunde sig. De Forældre derfor, som maatte ønske saadanne for deres Børn, anmodes om, inden September Maaneds Udgang derom at indgive til Rector skriftligt Forlangende, ledsaget af Attest om deres Trang.

I Aaret 1838 udstedte Oberst v. Hoegh-Guldberg, Overkrigscommissair Elmquist, nuværende Cancellieraad og Stænderdeputeret Funder og Rector Blache en Indbydelse til, ved Oprettelsen af et Legat, at hædre den afdøde Professor og Rector Stougaards Minde. De henvendte sig i dette Øiemeed til den Afdødes Disciple, men bemærkede tillige, at ethvert Bidrag, som nogen Anden af Venskab og Høiagtelse for den Afdøde, samt af Interesse for Skolen og Sagen selv, maatte være villig til, at indsende, vilde blive modtaget med Taknemmelighed.

For Legatets Anvendelse blev foreløbigen fastsat følgende Bestemmelser, som skulde lægges til Grund for den Fundats, som i sin Tid blev at udarbeide, og at indstille til Hans Majestæts allernaadigste Confirmation.

1.

Legatet skal stedse tilhøre Aarhuus Cathedralskole og benævnes Legatet til Professor og Rector Stougaards Minde.

2.

Den indsamlede Capital indbetales til Aarhuus Cathedralskoles Kasse, hvorfra den ved Skolens Forstandere udsættes med samme Sikkerhed og under samme Ansvar, som Skolens øvrige Midler; dog saaledes, at faste Eiendomsbesiddere i Aarhuus By, hvor den Afdøde har tilbragt sine fleste Leveaar, have fortrinlig Adgang til Laanet af samme.

3.

Renten tillægges hvert Aar en duelig, sædelig og trængende Discipel ved hans Afgang til Universitetet. Hvis i et enkelt Aar Ingen, der har alle disse Egenskaber, dimitteres, oplægges Renterne til næste Aar, og uddeles da enten til tvende Dimittender, eller til een, der er fortrinlig værdig og trængende.

4.

Denominationsretten tilkommer Stiftamtmanden og Biskoppen, som Skolens Ephorer, efter Rectors Indstilling.

Til dette Legat have følgende Herrer indsendt vedstaaende Bidrag:

Hr. Adjunct Agerup i Roeskilde . . .	3	Rbd.
— Pastor Asmussen i Them	5	—
— — Assens i Aarslev	5	—
— — Barfod i Ryde	5	—
— — Blach i Grundfør	2	—
— Rector Blache i Aarhuus	3	—
— Pastor Blichfeldt	5	—
— Procurator Dahl i Aarhuus	20	—
— Cancelliraad Funder i Aarhuus . .	10	—
— Pastor Funder i Storring	2	—
— *Dr. Med.* O. Høegh-Guldberg i Næstved	5	—
— Pastor Guldberg i Hatting	5	—
— — Gyberg i Jernved	10	—
— Cancelliraad Hempel i Odense . . .	2	—
— Borgemester Høier i Ribe	10	—
— Pastor Jahnsen i Aarhuus	10	—
— — Jordan i Skjern	5	—
— Proprietair Krarup til Haraldslund	4	—
— Justitsraad Lanng i Aarhuus . . .	5	—
— Møller Langballe i Grundfør . .	10	—
— Provst Magnussen i Lyngaae . .	5	—
— Pastor Mollerup i Harridslev . .	5	—
— — Müller i Astrup	5	—
— Rector *Dr.* Mülertz i Horsens . .	6	—
— Apotheker Reddelin i Aarhuus . .	5	—

Lateris 152 Rbd.

	Transport 152 Rbd.		
Hr. Pastor P. Røgind i Mygind . . .	5	—	
— Adjunct Røgind i Aarhuus	5	—	
— — Schmidt i Næer	4	—	
— Pastor Schmidt i Feldballe 1 D. Duc.	3	—	2 Mk.
— — Schoubye i Østbirk	4	—	
— Cand. Theol. A. Secher	5	—	
— Pastor Sørensen i Seiling	6	—	
— Etatsraad Tauber i Kjøbenhavn .	25	—	
— Pastor Tønning i Gjødvad	2	—	
— — Warming i Marstal . . .	2	—	
Renten af en indkommen Summa paa 130 Rbd. fra 27de November 1839 til 11te April 1840 af Hr. Cancelliraad Funder betalt med	2	—	
I Alt 215 Rbd. 2 Mk.			

Fra denne Summa vil dog Noget afgaae til Bekostningerne ved Trykningen af Indbydelsesplanen, Porto o. s. v. DHrr. Redacteurer have i deres Blade velvilligen indrykket Opfordringen uden Betaling.

Da den Afdødes Disciple leve adspredte trindt om i Landet, og Indbydelsen muligt ikke endnu er kommen til Adskilliges Kundskab, have Indbyderne anseet det for hensigtsmæssigt, at lade Planen staae aaben til Udgangen af indeværende Aars October Maaned, og kunne da de, som muligt ved nærværende Indbydelsesskrift bleve opmærksomme paa Sagen, indtil denne Tid behagelig tegne sig hos een af de ovennævnte Mænd. Fortegnelsen over Giverne vil da i næste Aars Skolecfterretninger blive fortsat, ligesom der fuldstændige Regnskab i Aarhuus Avis blive aflagt. Den indkomne Summa er efterhaanden midlertidigen indsat i Aarhuus Byes Sparekasse.

10. Skolens oeconomiske Forfatning.

Om Skolens Indtægtskilder, der bestaae i Tiender, Bondergods, Renten af Capitaler, Degnepensioner, Skole-Brænde- og Lysepenge for Disciplene, samt nogle andre mindre betydelige Poster, er i de foregaaende Efterretninger meddeelt almindelig Oplysning, ligesom ogsaa Beløbet af samtlige Indtægter for enkelte Aar i Tidsrummet fra 1805—36 angivet. En udførlig Extract af Regnskaberne for de følgende Aar tillader Rummet ikke her at meddele. Jeg vil derfor indskrænke mig til at angive Skolens almindelige Indtægter og Udgifter for Aarene 1837, 38 og 39, med Udelukkelse af Stipendiefonden og Bibliothekets Indtægter, hvorover der føres særskilt Regnskab, og hvis Status af det Foregaaende vil være bekjendt.

	Indtægter.	Udgifter.	Overskud.
1837.	10374 Rbd. 73 ß.	8101 Rbd. 69 ß.	2273 Rbd. 4 ß.
1838.	9885 Rbd. 21 ß.	9060 Rbd. 36 ß.	824 Rbd. 81 ß.
1839.	10081 Rbd. 32 ß.	7321 Rbd. 33 ß.	2759 Rbd. 95 ß.

Herved maa dog bemærkes, at Aaret 1838 medførte betydelige extraordinaire Udgifter. Der medgik saaledes i dette Aar til Reparationer en Sum af 2005 Rbd. 86 ß., af hvilke Rectorgaardens Istandsættelse medtog 1665 Rbd., og til forskjellige Tiendecommissioner 541 Rbd. Ogsaa udgjøre Skatter og Afgifter af Skolens Tiender, Bygninger etc. en betydelig Udgiftspost, der i Aaret 1839 beløb sig til 1338 Rbd. 61 ß.

Ved Hovedexamen i Aarhuus Cathedralskole fra 14—26 September foretages Prøverne i følgende Orden:

Formiddag (9—1.) Eftermiddag (3—7.)

Mandagen den 14de.

IV Cl. Latin.	*III* Cl. Arithmetik. *IV* Cl. Latinsk Stiil.

Tirsdagen den 15de.

IV Cl. Religion og N. Test.	*III* Cl. Græsk. *IV* Cl. Dansk Stiil.

Onsdagen den 16de.

IV Cl. Græsk. *III* Cl. Latinsk Stiil.	*II* og *I* Cl. Religion. *IV* Cl. latinsk Oversættelse.

Torsdagen den 17de.

IV Cl. Arithmetik. *II* og *I* Cl. Lat. Exempler.	*II* Cl. Latin. (3—5½). *IV* Cl. Fr. Stiil. (3—5½). Kl. 5½ begynder Prøven i Sang.

Loverdagen den 19de.

IV Cl. Geometrie. *III* Cl. Dansk Stiil.	*III* Cl. Historie og Geogr.

Mandagen den 21de.

IV Cl. Hebraisk. (9—11). *II* Cl. Dansk. (11—1).	*IV* Cl. Fransk. *II* Cl. Dansk Stiil.

Tirsdagen den 22de.

IV Cl. Historie og Geogr. *I* Cl. Dansk efter Dictamen.	*IV* Cl. Tydsk. (3—5½). *I* Cl. Latin. (5½—7).

Onsdagen den 23de.

III Cl. Latin.	*II* Cl. Arithmetik. (3—5). *II* Cl. Fransk. (5—7). *III* Cl. Fransk Stiil.

Torsdagen den 24de.

II Cl. Græsk. (9—11). *I* Cl. Naturhist. (11—12).	*III* Cl. Religion. 5½—6½ almindelig Prøve i Gymnastik.

Fredagen den 25de.

II og *I* Cl. Hiſt. og Geogr.	*III* Cl. Franſk. (3– $5\frac{1}{2}$).
	I Cl. Arithmetik. ($5\frac{1}{2}$—7).

Loverdagen den 26de.

III Cl. Geometrie.	*III* Cl. Tydſk. (3 –$5\frac{1}{2}$).
	I Cl. Danſk. ($5\frac{1}{2}$—7).

Onsdagen den 30te om Formiddagen Kl. 9 begynder Proven over de Unge, ſom ere anmeldte til Optagelſe i Skolen.

Diſciplenes Forældre og Værger, ſaavelſom Enhver, der intereſſerer ſig for Skolen og dens Virkſomhed, indbydes herved til, ſaa ofte muligt, at beære den offentlige Examens mundtlige Prøver med deres Nærværelſe.

Aarhuus den 1ſte September 1840.

H. H. Blache.

Anmærkning. Ved Pagina 50 er imellem de Bøger ſom i anden Claſſe anvendes forglemt Borgens latinſke Stiilovelſebog.